

## **ONTWIKKELINGEN IN DE MELKVERWERKING EN INTRA-EG-HANDEL IN ZUIVELPRODUKTEN**

**Augustus 1994**

**Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO)  
Afdeling Algemeen Economisch Onderzoek en Statistiek  
Conradkade 175  
Postbus 29703  
2502 LS Den Haag**

# INHOUD

	Blz.
WOORD VOORAF	5
SAMENVATTING	7
1. INLEIDING	9
2. VERSCHUIVINGEN IN DE MATE VAN VERWERKING	10
2.1 Analyse via de produktie	10
2.2 Analyse via de handelsstromen	11
3. DE HANDEL IN ZUIVELPRODUKTEN VAN DE EG-LIDSTATEN	14
3.1 Werkwijze bij de analyse van de data	14
3.2 De handelsstromen	17
3.2.1 Totaal zuivel	17
3.2.2 Verwerkte produkten	19
3.2.3 Half-verwerkte produkten	25
3.2.4 Niet-verwerkte produkten	32
3.3 De handelspositie van de EG en van de individuele lidstaten	33
3.4 De prijzen in de zuivelhandel	34
3.4.1 Prijsniveaus in de intra-handel	34
3.4.2 Prijsniveaus in de extra-handel vergeleken met die in de intra-handel	39
4. HET VERBRUIK VAN KAAS IN DE EG-LIDSTATEN	42
4.1 De berekeningsmethode en het EG-produktievolume	42
4.1.1 De wijze van berekenen	42
4.1.2 De produktie van kaas	43
4.2 Ontwikkelingen in het verbruik van kaas	43
4.2.1 De belangrijkste verbruikers	43
4.2.2 De verhouding tussen produktie en verbruik per lidstaat	44
4.2.3 De belangrijkste leveranciers	47
5. SLOTBESCHOUWINGEN	48
BIJLAGE	51

## WOORD VOORAF

Mede onder invloed van het markt- en prijsbeleid is de melkproductie in de EG in de jaren zeventig sterk gegroeid. Ondanks een intern afzetbeleid om de consumptie te stimuleren namen de overschotten toe. Deze overschotten konden vaak alleen maar worden afgezet op de wereldmarkt met behulp van exportrestituties. In de jaren tachtig vormden vooral de budgettaire lasten van het zuivelbeleid aanleiding voor produktiebeperkende maatregelen. Sinds 1984 is in de EG de melkproductie gequoteerd. De instelling van het quotastelsel heeft zijn uitwerking op de produktie van en handel in zuivelprodukten niet gemist. Zo zijn melkleveranties teruggelopen en is de samenstelling van het produktiepakket van de Europese zuivelindustrie veranderd.

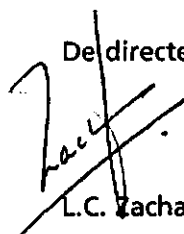
Dit rapport geeft een beschrijving van de interne EG-zuivelmarkt, waarbij wordt gekeken naar de produktie, de mate van verwerking en naar het verloop van de interne handelsstromen in de periode 1980 tot en met 1991. De positie van de afzonderlijke lidstaten op de interne afzetmarkten wordt per produktgroep en afzonderlijk produkt geanalyseerd. Hierbij wordt ook aandacht besteed aan verschuivingen in de marktaandelen.

Vervolgens worden de ontwikkelingen in prijsniveaus in de intra-handel besproken, waarna een vergelijking wordt gemaakt tussen de prijsniveaus van de intra-handel en die van de uitvoer naar derde landen.

Tenslotte wordt voor het belangrijkste zuivelprodukt, kaas, een overzicht gegeven van produktie, verbruik en export van de lidstaten.

Het rapport is vooral beschrijvend van aard. Waar mogelijk wordt bij verklaringen van ontwikkelingen en situaties een verband gelegd met het EG-zuivelbeleid en veranderingen daarin.

Den Haag, augustus 1994

De directeur,  
  
L.C. Zachariasse

## SAMENVATTING

De ontwikkelingen in de vraag naar zuivelproducten binnen de EG hebben geen gelijke tred gehouden met de groei van de melkproductie. Toen het steeds moeilijker en duurder werd de overschotten af te zetten op de wereldmarkt, werd in 1984 de quotering van de melkproductie ingevoerd. Vervolgens werden de quota een aantal keren verlaagd. Hierdoor lag de melkproductie in de EG in 1990 weer op een iets lager niveau dan in 1980 (-3%).

### *Verwerking*

In de melkverwerkende industrie heeft onder meer de daling van de melkleveranties tot duidelijke verschuivingen geleid. Er is een tendens naar meer toegevoegde waarde. Steeds minder melk wordt verwerkt tot boter en steeds meer tot kaas, hetgeen een hogere toegevoegde waarde heeft. De magere melk die overblijft bij de boterproductie wordt ook steeds meer gebruikt voor de kaasproductie in plaats van te worden verwerkt tot mager melkpoeder.

Ook in de export van de EG naar derde landen komt steeds meer de nadruk te liggen op verwerkte producten, vooral kaas. Dit gaat ten koste van half-verwerkte producten, zoals bijvoorbeeld boter.

### *Handel*

Bij de handelsstromen wordt een onderscheid gemaakt tussen de handel tussen de lidstaten onderling (intra-handel) en de handel van de lidstaten met derde landen (extra-handel). In de periode 1981-90 is de intra-handel met 6% per jaar gegroeid, terwijl de export van EG-9 naar derde landen minder dan 2% per jaar groeide. De interne EG-importmarkt heeft een waarde van ruim 10 miljard ECU/jaar (gemiddeld over 1989-91 voor EG-12). Er wordt maar heel weinig geïmporteerd uit derde landen. Vijf lidstaten zijn netto-exporteur voor zuivelproducten: Frankrijk, Nederland, Bondsrepubliek, Ierland en Denemarken.

De verwerkte producten vormen de grootste groep bij de handel. Met name kaas is een belangrijk produkt. De Gemeenschap importeert voor 4,6 miljard ECU kaas per jaar. Dit is vrijwel geheel intra-handel. Duitsland en Italië zijn de grootste importmarkten. Nederland is veruit de belangrijkste exporteur. De importwaarde van mager melkpoeder in de EG is heel wat minder dan die van kaas, namelijk circa 1 miljard ECU per jaar. Er is geen import van mager poeder uit derde landen.

Bij de half-verwerkte producten gaat het om veel kleinere waardebedragen in de handel tussen de lidstaten onderling. De export naar derde landen gaat voor een groot deel rechtstreeks vanuit het producerende land. In deze groep is boter het belangrijkste produkt. De totale EG-invoerwaarde toont geen groei, en de groeivoet voor de exportwaarde naar derde landen is zelfs negatief. In condens is weinig intra-handel en ook hier is de groeivoet voor de exportwaarde naar derde landen negatief. Vol poeder wordt eveneens vooral geëxporteerd naar derde landen. Het heeft een bescheiden positieve groeivoet.

De handel in niet-verwerkte zuivel (verse melk) is vrij klein en speelt zich voornamelijk af tussen de Bondsrepubliek en Italië.

## *Prijzen*

Het prijsniveau van de totale intra-handel in zuivelprodukten is in de periode 1980-91 40% gestegen. Deze stijging was niet gelijkmatig; vrij forse stijgingen werden gevolgd door perioden met een vrijwel gelijkblijvend prijsniveau.

De intra-prijs van kaas steeg in deze periode 45%. Van 1980 tot 1989 trad een heel gelijkmatige stijging op en daarna bleef de prijs op hetzelfde niveau. De intra-prijs van boter is daarentegen onderhevig aan zeer grote schommelingen.

De intra-handel wordt afgewikkeld tegen hogere prijzen dan de extra-handel. Het prijsniveau van de intra-handel en de extra-handel verschilt gemiddeld 29% voor het totale pakket zuivelprodukten. Bij boter is het verschil het grootst, gemiddeld 67%, met ook de grootste fluctuaties. Kaas heeft het op één na grootste verschil, namelijk 47%, waarbij het verschil tussen intra-prijs en extra-prijs heel constant is.

## *Productie en verbruik van kaas*

De kaasproductie is in de periode 1980-91 met gemiddeld 2,6% per jaar gestegen en bedraagt nu ruim 5 miljoen ton per jaar, hetgeen circa 7% hoger is dan het intern verbruik. Frankrijk en de Bondsrepubliek zijn de grootste verbruikers; samen nemen ze het halve EG-verbruik voor hun rekening.

Nederland, Frankrijk en Denemarken zijn de landen met een veel grotere productie dan verbruik. Het overschot wordt afgezet in de andere lidstaten en op de wereldmarkt. Nederland exporteert haar kaas vooral naar de Bondsrepubliek, België/Luxemburg en Frankrijk. De Franse export naar derde landen brengt een slechts iets lagere prijs op dan de uitvoer naar de EG-lidstaten. De export van de andere lidstaten naar de wereldmarkt gaat echter wel tegen een fors lagere prijs.

# 1. INLEIDING

De EG-produktie van zuivel overtreft de interne vraag ruimschoots en daarom moet een belangrijk deel van de produktie worden afgezet op de wereldmarkt. Gezien het prijsniveau op de wereldmarkt is dit alleen maar mogelijk met behulp van uitvoerrestituties. Hierdoor komt de prijs op de wereldmarkt onder druk te staan. Dit geeft weer fricties met de andere aanbieders op de wereldmarkt en in bijvoorbeeld de GATT-onderhandelingen is de gesubsidieerde zuiveluitvoer een belangrijk punt van discussie geweest. Behalve dat het internationale frictie geeft, kost de afzet met behulp van uitvoerrestituties ook erg veel geld. Binnen de Gemeenschap werden de budgetuitgaven voor de zuivelsector al lange tijd als een probleem gezien. De invoering van het quotastelsel is een direct gevolg van het ongenoegen over toenemende overschotten en de daarmee gepaard gaande groeiende budgetlasten.

Dit onderzoek beoogt een antwoord te geven op de vraag of de invoering van het quotastelsel ook gevolgen heeft gehad voor de omvang en aard (mate van verwerking) van de interne handel en voor de prijsniveaus waarop werd gehandeld met lidstaten en met derde landen. Met andere woorden, is de zuivelindustrie zich meer gaan toeleggen op verwerkte produkten met een hogere toegevoegde waarde? Om deze vraag te kunnen beantwoorden kan worden gekeken hoe de geproduceerde melk door de zuivelindustrie wordt aangewend, en naar de verhouding tussen verwerkt, half-verwerkt en niet-verwerkt in de netto-uitvoer van de Gemeenschap.

Verder brengt dit rapport de handelsstromen in zuivelprodukten tussen de lidstaten onderling (intra-handel) en de handel met derde landen (extra-handel) in kaart. Hierbij ligt de nadruk op marktaandeelen en verschuivingen daarin. Tenslotte wordt van het belangrijkste zuivelprodukt - kaas - een analyse gemaakt van produktie en verbruik.

In dit rapport zijn de verschillende zuivelprodukten verdeeld in drie groepen, die samen weer kunnen worden geaggregeerd tot de hoofdgroep *Zuivelprodukten, totaal*. Als basis voor de aggregatie is uitgegaan van de mate van verwerking van het produkt: verwerkt, half-verwerkt en niet-verwerkt. De negen produkten die in dit rapport worden besproken zijn als volgt over de drie groepen verdeeld:

Verwerkt:	Half-verwerkt:	Niet-verwerkt:
-kaas	-melk-/roomprodukten	-verse melk
-mager poeder	-boter	
-wei	-condens	
-lactose	-vol melkpoeder	

De indeling is gebaseerd op het aantal verwerkingsstappen. Een hogere mate van verwerking hoeft echter niet altijd samen te gaan met een hogere toegevoegde waarde, maar *grosso modo* is dit wel het geval.

## 2. VERSCHUIVINGEN IN DE MATE VAN VERWERKING

### 2.1 Analyse via de productie

Door de invoering van het quotastelsel in 1984 is de in de EG geproduceerde hoeveelheid melk in 1990 bijna 3% lager dan in 1980 (tabel 2.1). In de aandelen van de verschillende lidstaten zijn ook - meestal lichte - verschuivingen opgetreden. Voor de meeste lidstaten veranderde er niet veel. Alleen voor de Bondsrepubliek was er een flinke daling ten opzichte van 1980. Wanneer we vergelijken met 1984, dan heeft behalve de Bondsrepubliek ook Nederland ingeleverd. Het aandeel van de allergrootste producent - Frankrijk - groeide zelfs nog na 1984.

Tabel 2.1 *Verdeling van de totale hoeveelheid verwerkte en geconsumeerde melk over de lidstaten*

	1980	1984	1990
Volume (x 1.000 ton)	106.639	111.299	103.758
% verdeling:			
EG-totaal	100,0	100,0	100,0
Frankrijk	23,6	23,3	23,9
België/Luxemburg	3,6	3,7	3,6
Nederland	10,7	11,2	10,6
Bondsrepubliek	21,8	21,6	20,5
Italië	10,0	10,2	10,3
Verenigd Koninkrijk	14,6	14,2	14,0
Ierland	4,4	5,1	5,2
Denemarken	4,6	4,6	4,4
Griekenland	0,6	0,5	0,6
Portugal	0,7	0,7	1,4
Spanje	5,2	4,9	5,4

Bron: FAO voorzieningsbalansen.

Tabel 2.2 *Verdeling in % van de verwerkte melk over de verschillende produkten in EG-12*

	1980	1984	1990
Verse room	8	8	10
Boter	53	54	47
Condens	4	4	3
Vol melkpoeder	6	6	7
Kaas	28	29	33

Bron: FAO voorzieningsbalansen.

Uit de voorzieningsbalansen van de FAO (1980 t/m 1990) blijkt dat er een verschuiving in de mate van verwerking is opgetreden (tabel 2.2). Voor EG-12 is de hoeveelheid melk die wordt verwerkt tot boter in de jaren na de introductie van de quota heel duidelijk verminderd. Voor de instelling van de quota werd 52 à

55% verwerkt tot boter, daarna daalde het aandeel tot circa 46%. Het aandeel van de melk die tot kaas wordt verwerkt, nam toe van 28 à 29% tot ongeveer 33%. Minder boter leidt vanzelf tot een kleiner volume magere melk dat nog verder verwerkt moet worden. Bij de verdere verwerking wordt steeds minder melk omgezet in mager poeder, en steeds meer magere melk wordt gebruikt voor de kaasproductie. Deze laatste ontwikkeling begon overigens al in het begin van de jaren tachtig en kreeg door de instelling van de quota hooguit een extra impuls. Van de magere melk werd in 1990 56% gebruikt voor de poederproductie en 21% voor de kaas. In 1980 waren deze aandelen nog respectievelijk 71% en 11%.

Deze verschuiving in de verwerking deed zich - met verschillende percentages - voor in alle noordelijke lidstaten, met uitzondering van Ierland. Er was weliswaar na de invoering van de quota even een kleine daling in het percentage Ierse melk dat verwerkt wordt tot boter, maar in 1990 lag het alweer op het oude - hoge - niveau van bijna 80%. De magere melk wordt verwerkt tot poeder en caseïne. Kennelijk mist de Ierse zuivelindustrie de flexibiliteit om de verwerking aan te passen aan de veranderde omstandigheden.

De instelling van de zuivelquota heeft in de Europese zuivelindustrie een duidelijke verschuiving veroorzaakt in de aanwending van de melk: meer verwerkte producten (kaas) en minder half-verwerkte producten (boter). Deze verschuiving doet zich met name voor in de noordelijke lidstaten (met uitzondering van Ierland). In de zuidelijke lidstaten is het verwerkingspatroon van de daar geproduceerde melk echter nauwelijks veranderd.

## 2.2 Analyse via de handelsstromen

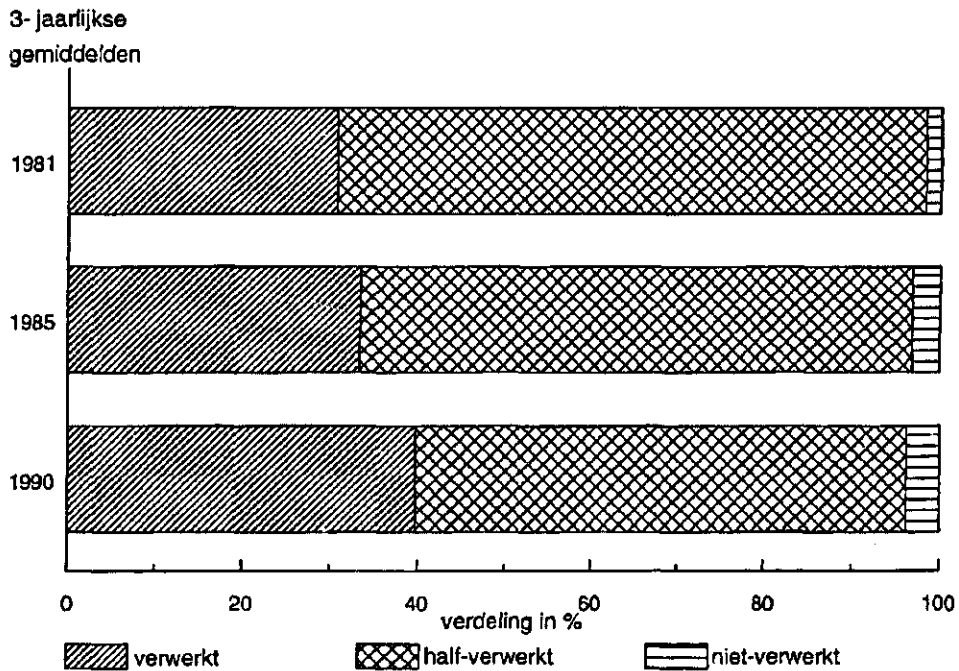
In de periode '81-'90 1) is het aandeel van de verwerkte producten in de totale netto-export van EG-9 naar de wereldmarkt met 9% toegenomen tot 40% (figuur 2.1). Dit ging geheel ten koste van de half-verwerkte producten, want de niet-verwerkte producten groeiden ook nog iets. In de eerste helft van genoemde periode veranderde er vrijwel niets. De verandering deed zich voor in de tweede helft, dus na de invoering van de melkquotering. Voor EG-12 is de te beoordelen periode erg kort 2), maar de tendens is duidelijk dezelfde.

Per lidstaat is het veel moeilijker aan te geven welke ontwikkeling de samenstelling van de netto-uitvoer heeft doorgemaakt. Om het goed te kunnen beoordelen, moet de handelspositie in de hele periode voor het totale pakket zuivelproducten en voor de drie groepen hetzelfde zijn, dat wil zeggen: of netto-exporteur, of netto-importeur. Wanneer één van de vier waarden gedurende de periode omslaat van netto-exporteur naar netto-importeur of vice versa, of als de handelspositie zich beweegt rond het omslagpunt, is het moeilijk te beoordelen of er een duidelijke verschuiving in de mate van verwerking heeft plaats gevonden. Dit probleem doet zich voor bij de Bondsrepubliek en bij België/Luxemburg.

Bij de grootste exporteurs, Frankrijk en Nederland, ligt het aandeel van de verwerkte producten in de netto-export in 1990 rond de 60%. Voor Nederland betekende dit een flinke groei ( $\pm$  twintig procentpunten) ten opzichte van 1981, maar voor Frankrijk bedroeg de groei slechts enkele procentpunten. In laatstgenoemd land ging de groei ten koste van half-verwerkt, want het aandeel van niet-verwerkt bleef vrijwel onveranderd circa 8%. In de Nederlandse export werden ook half-verwerkte producten teruggedrongen (naar circa 45%), maar daarnaast werd de toename van het aandeel van de verwerkte producten mogelijk gemaakt doordat de netto-invoer van onverwerkte melk aanzienlijk toenam.

- 
- 1) Driejaarlijkse gemiddelden: gemiddelde van de jaren 1980 t/m 1982 ten opzichte van 1989 t/m 1991.
  - 2) Het gemiddelde van 1986 t/m 1988 ten opzichte van 1989 t/m 1991.





*Figuur 2.1 Staafdiagram van de netto-export van EG-9*

In Denemarken was de verschuiving heel gelijkmatig over de periode verdeeld; in het begin lag het aandeel van verwerkte produkten maar iets hoger dan dat van half-verwerkte produkten. Aan het eind van de periode was de verhouding 60%:40%. In Ierland daarentegen veranderde er niets. De verhouding tussen verwerkt en half-verwerkt bleef onveranderd 45%:55%. Beide landen hebben een te verwaarlozen uitvoer van onverwerkte melk.

Bij de Bondsrepubliek liggen de zaken wat minder duidelijk. Het land is een vrij grote netto-exporteur, maar de waarde van die netto-export kan van jaar tot jaar fluctueren. Bovendien is het uitvoersaldo van verwerkte produkten in een aantal jaren negatief. Hierdoor ontstaan extreme fluctuaties in de verhoudingen tussen de drie groepen. De tendens lijkt een verschuiving naar verwerkte produkten te zijn. Bij België/Luxemburg is de situatie nog minder duidelijk. Het uitvoersaldo van zuivelprodukten is afwisselend positief en negatief. Voor verwerkte produkten is het land importeur en voor half-verwerkt en onverwerkt is het exporteur. De enige duidelijke lijn is de groei van de uitvoer van niet-verwerkte zuivelprodukten. Overigens vlakt die groei aan het eind van de beschouwde periode weer af.

Italië is een grote netto-importeur van zuivelprodukten. De verhouding tussen de groepen is helemaal gelijk gebleven: verwerkte produkten hebben een aandeel van circa 55% en half-verwerkte tussen de 15 en 20%. Het Verenigd Koninkrijk is een wat kleinere netto-importeur dan Italië. Het aandeel van verwerkte produkten is in de beschouwde periode bijna verdubbeld tot circa 75%. Voornaamste reden hiervoor is de gelijkmatige en sterke toename van het invoersaldo van kaas. De groei bij verwerkt ging volledig ten koste van half-verwerkt. De import van onverwerkte zuivelprodukten is heel gering.

Griekenland en Spanje zijn vrij kleine netto-importeurs. Bij beide landen lijkt het aandeel van verwerkte produkten toe te nemen. De Portugese handel in zuivelprodukten is vrijwel te verwaarlozen.

De in de produktie gesignaleerde trend naar een grotere mate van verwerking valt niet altijd even duidelijk terug te vinden in de in- en uitvoerstromen van de lidstaten. In het volgende hoofdstuk worden de handelscijfers per produkt en per lidstaat nader geanalyseerd, waarbij vooral gelet wordt op de positie - netto-importeur of netto-exporteur - en de aandelen op elkaars markt.

### 3. DE HANDEL IN ZUIVELPRODUKTEN VAN DE EG-LIDSTATEN

#### 3.1 Werkwijze bij de analyse van de data

In de eerste fase van het onderzoek zijn de handelsgegevens verzameld. De basisdata komen uit de invoerstatistieken van Eurostat. Er is gekozen voor importstatistieken, omdat in dit onderzoek per land wordt gekeken uit welke herkomstlanden de zuivelprodukten worden geïmporteerd. Het gaat dus om importdata die door het betreffende land zelf zijn geregistreerd. Een minstens zo belangrijke reden om voor importstatistieken te kiezen is de registratie van de waardebedragen. De invoerwaarde wordt geregistreerd als cif-waarde aan de grens van het importerende land. De waardebedragen van de Italiaanse kaasvoer uit Frankrijk en uit Nederland zijn dus vergelijkbaar. In de exportstatistieken wordt de fob-waarde aan de grens van het exporterende land geregistreerd. Het moge duidelijk zijn dat de waardebedragen van de Franse en de Nederlandse kaasvoer naar Italië niet zonder meer met elkaar vergeleken kunnen worden.

Vervolgens zijn deze gegevens verder bewerkt om ze te kunnen aggregeren en classificeren. Voor elk produkt zijn 24 importmatrices gemaakt: voor elk jaar een matrix met volumegegevens en een matrix met waardegegevens in ECU. Tabel 3.1 is een voorbeeld van de matrix met de waarden voor vol melkpoeder in 1986. In de eerste kolom staat het land van herkomst en in de volgende kolommen staat onder "bestemming" het importerende land. De eerste elf kolommen zijn gevuld met importdata van Eurostat. De kolom EG-12 is de optelsom van de eerste elf kolommen.

Omdat Eurostat geen gegevens heeft over de import in derde landen uit de EG is voor de laatste twee kolommen gebruik gemaakt van exportdata. In de kolom "Wereld" is de exportwaarde van de lidstaat naar de Wereld ingevuld. De kolom "niet-EG" is vervolgens als saldo bepaald. Door uitvoercijfers te gebruiken als invoercijfers wordt een onnauwkeurigheid geïntroduceerd, die er in een zeer beperkt aantal gevallen toe leidt dat in de kolom "niet-EG" een (meestal kleine) negatieve waarde kan verschijnen. Om de matrix weer kloppend te maken is in deze gevallen bij "Wereld" dezelfde waarde ingevuld als in de kolom "EG-12", waardoor het saldo nul wordt.

Eurostat beschikt ook niet over de importgegevens van Griekenland, Portugal en Spanje in de jaren voor de toetreding. In deze jaren is in de matrix voor de invoer uit de "oude" lidstaten gebruik gemaakt van de uitvoercijfers van de "oude" naar de "nieuwe" leden. Voor de resterende cellen is NB (niet beschikbaar) ingevuld. Om deze reden kunnen bepaalde kengetallen van dit onderzoek alleen maar berekend worden vanaf 1981, respectievelijk 1986. Tabel 3.2 laat de matrix voor 1981 voor het (gewogen) invoervolume voor totaal zuivel zien. De methode van weging wordt later in deze paragraaf toegelicht. Om het voorbeeld overzichtelijk te houden zijn de landen Nederland tot en met Denemarken in de rijen en kolommen weggelaten. De echte matrix (tabel 3.1) is veertien bij veertien.

Vanaf 1986 kan de matrix volledig worden ingevuld (tabel 3.3). Alleen rechts-onder zijn er nu nog vier cellen waar NB in staat. Wanneer van het betreffende produkt de wereldhandel bekend is, dan kunnen de resterende drie cellen berekend worden. Van heel veel produkten is de wereldhandel echter alleen bekend op een vrij hoog niveau van aggregatie. Omdat in dit onderzoek juist wordt uitgegaan van zo gedetailleerd mogelijke produkten, is de wereldhandel overal open gelaten.

Tabel 3.1 Matrix van de invoerwaarde (x 1.000 ECU) van vol melkpoeder in 1986

Herkomst:	Bestemming:													
	F	B/L	NL	BRD	Italië	VK	IRL	DK	GR	Port	Span	EG-12	Niet-EG	Wereld
Frankrijk		9.807	39.879	17.944	18.686	308			690		484	87.798	202.084	289.882
Belg/Lux.	1.805		27.507	3.702	729	91	15	229	3.300			37.378	23.166	60.544
Nederland	1.503	7.225		9.324	608	210	15	4.500	2.799	270	1.805	28.259	302.048	330.307
Bondsrep.	283	3.500	7.853		18.753	468		1.516	2.518		82	34.973	52.775	87.748
Italië	140							5	76	1		222	222	444
Verenigd Kon.	55	789	11.172	6.826			395	41			56	19.334	44.915	64.249
Ierland		223	2.230	1.245		3.550		15	61			7.324	41.897	49.221
Denemarken	3	36	631	584		121	120		160		5	1.660	167.198	168.858
Griekenland														
Portugal														
Spanje			41	107	67							0	46	46
EG-12	3.789	21.580	89.313	39.732	38.843	4.748	545	6.306	9.604	271	2.432	217.163	834.396	1.051.559
Niet-EG	1.216	75	2.219	10	1	111	0	6	14	289	217	4.158	NB	NB
Wereld	5.005	21.655	91.532	39.742	38.844	4.859	545	6.312	9.618	560	2.649	221.321	NB	NB

Tabel 3.2 Voorbeeldmatrix invoervolume 1981 (x 1.000 ton) van totaal zuivel

Herkomst:	Bestemming:		~	GR	Port	Spanje	EG-12	Niet-EG	Wereld
	F	B/L							
Frankrijk	-	150	~	8	3	16	971	813	1.783
Belg/Lux.	61	-	~	3	0	1	365	278	643
~	~	~	-	~	~	~	~	~	~
Griekenl.	0	0	~	-	0	0	1	3	4
Portugal	0	0	~	0	-	NB	NB	NB	NB
Spanje	0	4	~	0	NB	-	NB	NB	NB
EG-12	318	597	~	179	NB	NB	NB	NB	NB
Niet-EG	28	38	~	9	NB	NB	NB	NB	NB
Wereld	346	635	~	188	NB	NB	NB	NB	NB

Tabel 3.3 Voorbeeldmatrix invoerwaarde 1988 van totaal zuivel (miljoen ECU)

Herkomst:	Bestemming:		~	GR	Port	Spanje	EG-12	Niet-EG	Wereld
	F	B/L							
Frankrijk	-	273	~	20	1	113	1.745	706	2.451
Belg/Lux.	195	-	~	17	1	1	1.131	9	1.140
~	~	~	-	~	~	~	~	~	~
Griekenl.	1	0	~	-	0	0	30	5	35
Portugal	1	0	~	0	-	16	29	9	38
Spanje	22	21	~	0	1	-	85	38	123
EG-12	840	981	~	315	14	198	9.588	3.680	13.268
Niet-EG	60	42	~	10	5	15	679	NB	NB
Wereld	899	1022	~	325	19	214	10.267	NB	NB

Tabel 3.4 Voorbeeldmatrix netto-invoerwaarde 1988 van totaal zuivel (miljoen ECU)

Herkomst:	Bestemming:		~	GR	Port	Spanje	EG-12	Niet-EG	Wereld
	F	B/L							
Frankrijk	-	79	~	20	0	91	906	646	1.552
Belg/Lux.	-79	-	~	17	1	-20	150	-32	118
~	~	~	-	~	~	~	~	~	~
Griekenl.	-20	-17	~	-	0	0	-285	-5	-290
Portugal	0	-1	~	0	-	15	15	5	19
Spanje	-91	20	~	0	-15	-	-114	23	-90
EG-12	-906	-150	~	285	-15	114	-	3.001	3.001
Niet-EG	-646	32	~	5	-5	-23	-3.001	NB	NB
Wereld	-1.552	-118	~	290	-19	90	-3.001	NB	NB

Om verschillende produkten tot een groep te aggregeren kunnen de waarden gewoon worden opgeteld. De volumes moeten echter eerst worden gewogen. Als wegingsfactor is de wereldmarktprijs (dat wil zeggen de gemiddelde prijs 1984-86 van de totale EG-export naar derde landen) van het betreffende produkt gebruikt. Het volume vermenigvuldigd met deze prijs geeft de waarde in constante prijzen 1985 (VCP\_85). Uitgedrukt in VCP\_85 kunnen nu de volumes van willekeurige produkten worden opgeteld.

Uit deze matrices - enkelvoudige produkten of aggregaten - kunnen vervolgens bijvoorbeeld prijzen, marktaandelen en netto-invoercijfers (tabel 3.4) worden berekend. Uitgaand van de voorbeeldmatrix voor de waarde in 1988 wordt de netto-invoer als volgt berekend. De netto-invoer van bijvoorbeeld Frankrijk uit Spanje is de invoer in Frankrijk uit Spanje (22) minus de invoer in Spanje uit Frankrijk (113). Het negatieve saldo (-91) geeft aan dat Frankrijk ten opzichte van Spanje voor het betreffende produkt netto-exporteur is. Omgekeerd is het saldo uiteraard +91. De netto-invoerwaarde laat dus het saldo zien van de totale handel tussen twee landen (voor het betreffende produkt) en welk van de twee landen een overschot heeft.

## 3.2 De handelsstromen

### 3.2.1 Totaal zuivel

De totale invoer van zuivelprodukten in de "oude" lidstaten (EG-9) is in de periode '81-'90 1) flink toegenomen. De groei bedroeg gemiddeld 6% per jaar (tabel 3.5). In de EG-lidstaten wordt nu (op basis EG-12) voor meer dan 10 miljard ECU per jaar ingevoerd. Het gaat hierbij vrijwel geheel om intra-handel; derde landen hebben samen maar een aandeel van 6 à 7% in de zuivelimport van de EG-12. Bij invoer uit derde landen gaat het vooral om Zwitserse kaas (in Frankrijk, Bondsrepubliek en Italië) en Nieuw-Zeelandse boter (in Verenigd Koninkrijk).

De EG als geheel is een grote netto-exporteur van zuivel; de netto-uitvoerwaarde van de "oude" lidstaten bedroeg gemiddeld in 1989-91 circa 3,6 miljard ECU per jaar. Wanneer de "nieuwe" - alle drie netto-importerende - lidstaten worden meegeteld, is dat circa 3,2 miljard ECU. Het is opvallend dat de groei van de totale invoerwaarde (van de "oude" lidstaten) van 6% per jaar gepaard ging met een aanzienlijk kleinere toename van de netto-exportwaarde, namelijk 1,8% per jaar. De handel lijkt zich steeds meer te richten op de mede-lidstaten. Vermoedelijk spelen de interventievoorraden hier een belangrijke rol in. De "bergen" boter en mager poeder passeren vaak wel enkele interne grenzen - bijvoorbeeld van produktieland naar opslagland en daarna van opslagland naar exportland - alvorens ze hun weg vinden op de wereldmarkt.

Vijf lidstaten (Frankrijk, Nederland, Bondsrepubliek, Ierland en Denemarken) zijn netto-exporterend, twee (België/Luxemburg en Portugal) hebben hun handelsbalans voor zuivelprodukten vrijwel in evenwicht en de anderen zijn netto-importerend. Twee van de vijf netto-exporteurs blijken zeer weinig te importeren; Ierland en Denemarken koppelen een forse export aan een minimale invoer. Ook in Frankrijk is de totale invoer in verhouding tot de export beperkt. Frankrijk is dan ook netto-exporteur ten opzichte van alle lidstaten van de EG-12 met uitzondering van Ierland.

Nederland en de Bondsrepubliek zijn de grootste handelaren. Nederland is bijvoorbeeld in de gehele periode netto-importeur ten opzichte van Ierland en het Verenigd Koninkrijk, (terwijl laatstgenoemd land zelf toch een flinke netto-importeur

---

1) Driejaarlijkse gemiddelden: gemiddelde van de jaren 1980 t/m 1982 ten opzichte van 1989 t/m 1991.

Tabel 3.5 Invoer van totaal zuivelprodukten in de lidstaten van de EG-12

	Gemiddelde invoerwaarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaarlijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Frankrijk	929	-1.737	9,6	3,0
België/Luxemburg	1.189	-6	4,3	c)
Nederland	1.805	-1.575	7,4	1,2
Bondsrepubliek	2.158	-905	7,9	-0,4
Italië	2.163	1.730	5,2	3,9
Verenigd Koninkrijk	1.132	495	2,2	1,9
Ierland	64	-765	8,3	5,4
Denemarken	105	-856	4,7	2,8
EG-9	9.543	-3.620	6,0	1,8
Griekenland a)	391	337	7,0	5,7
Portugal b)	22	-17	11,2	49,3
Spanje b)	262	113	8,8	1,1
EG-12 b)	10.218	-3.186	4,0	7,9

a) '81-'83 als basisjaar voor groeivoet; b) '86-'88 als basisjaar voor groeivoet; c) Niet beschikbaar.

teur is), en netto-exporterend naar de Bondsrepubliek, het land dat net als Nederland een grote import en een grote export heeft. De Bondsrepubliek op haar beurt is in alle jaren netto-importeur ten opzichte van alle vier de andere netto-exporterende landen. De Bondsrepubliek is een zeer grote netto-exporteur naar Italië en heeft op de grote Italiaanse importmarkt een dominerende positie. Het centrum van de handel in zuivelprodukten ligt dus in de noordelijke lidstaten, die ook het grootste aandeel hebben in de Europese melkproductie.

De geringe handel van Ierland en Denemarken blijkt ook uit hun aandeel in de bruto-invoerwaarde van de EG-12 (tabel 3.6). Ondanks hun netto-exportpositie hebben ze als herkomstland maar een heel bescheiden aandeel. Uit deze tabel komt ook heel duidelijk naar voren dat de belangrijkste exportlanden onderling veel handelen. De Bondsrepubliek bijvoorbeeld betreft 44% van haar totale zuivelimport uit Nederland, terwijl van de Nederlandse invoer 31% uit de Bondsrepubliek komt. Ook tussen Nederland, België/Luxemburg en Frankrijk wordt veel gehandeld. De kleinere importmarkten worden soms gedomineerd door één leverancier, maar de omvang van de goederenstroom is dan beperkt. Het grote aandeel van derde landen in de invoer van het Verenigd Koninkrijk komt door de eerder genoemde import van boter uit Nieuw-Zeeland.

De vijf netto-exporterende lidstaten (tabel 3.5) verzorgen ook grotendeels de uitvoer van zuivel naar derde landen. Nederland en Frankrijk hebben het grootste aandeel, respectievelijk 30 à 35% en 20 à 25%. Van jaar op jaar kunnen de aandelen wel enkele procenten wisselen, maar over de gehele periode 1980-91 genomen zijn ze vrijwel onveranderd gebleven. De uitvoer naar de wereldmarkt is slechts gedeeltelijk gebaseerd op reguliere commerciële vraag. Voor een deel bestaat deze export uit het wegwerken van interventievoorraden en daardoor is deze uitvoerstream nogal wisselend van omvang.

Tabel 3.6 Procentuele aandelen (gemiddeld '89-'91) in de bruto-invoerwaarde van totaal zuivelprodukten

	FR	BLEU	NL	BRD	ITA	VK	IRL	DK	GR	POR	SPA	EG12
Herkomst:												
FR	-	26	19	22	21	11	15	17	7	14	46	19
BLEU	24	-	23	8	7	6	1	7	6	4	2	10
NL	30	33	-	44	5	9	9	29	44	33	18	21
BRD	17	21	31	-	56	16	4	34	27	15	12	25
ITA	8	2	3	4	-	2		2	1	2	1	3
VK	6	5	9	2		-	67	5	1	1	1	4
IRL	3	5	8	4		22	-		4	1	1	6
DK	1	1	1	10	2	13	1	-	7	8	6	5
GR				1		1			-			
POR			1							-	6	
SPA	4	2	1							13	-	1
EG-12	94	96	97	95	92	80	96	95	97	91	94	93
Niet-EG	6	4	3	5	8	20	4	5	3	9	6	7

### 3.2.2 Verwerkte produkten

De verwerkte produkten hebben met een invoerwaarde van 6 miljard ECU een aandeel van 60% in de totale EG-invoer van zuivelprodukten (tabel 3.7). In de totale netto-export in 1990 bedraagt het aandeel net iets minder dan 40%. Kaas is in deze groep veruit het belangrijkste invoerprodukt (4,6 miljard ECU), op afstand gevolgd door mager poeder (1,1 miljard ECU). Wei en lactose vallen met respectievelijk 300 miljoen en 50 miljoen ECU hierbij in het niet.

Tabel 3.7 Invoer van verwerkte zuivelprodukten in de lidstaten van de EG-12

	Gemiddelde invoerwaarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaarlijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Frankrijk	504	-1.032	10,3	4,1
België/Luxemburg	595	207	6,9	6,7
Nederland	846	-1.010	9,7	7,2
Bondsrepubliek	1.613	-65	7,8	-6,0
Italië	1.359	974	5,5	3,6
Verenigd Koninkrijk	656	371	6,6	9,8
Ierland	38	-363	12,3	6,3
Denemarken	62	-524	6,0	4,6
EG-9	5.673	-1.441	7,4	4,7
Griekenland a)	177	139	10,0	8,5
Portugal b)	16	1	4,8	c)
Spanje b)	159	87	10,8	9,3
EG-12 b)	6.025	-1.214	3,8	9,7

a) '81-'83 als basisjaar voor groeivoet; b) '86-'88 als basisjaar voor groeivoet; c) Niet beschikbaar.



In het rijtje netto-exporteurs is de Bondsrepubliek opvallend afwezig, omdat het voor kaas een flinke netto-importeur is. Toch hebben de herkomstlanden Bondsrepubliek en Nederland elk een aandeel var. 20 à 25% in de EG-12 bruto-invoerwaarde van verwerkte zuivelproducten (tabel 3.8). Deze aandelen zijn over de hele periode vrij stabiel. Frankrijk had aan het begin een ongeveer even groot aandeel als de twee genoemde landen, zakte vervolgens tot 17% en is nu weer opgeklimmen tot 20%. De andere "oude" lidstaten hebben allemaal maar een klein aandeel. De "nieuwe" lidstaten zijn als herkomstland te verwaarlozen. De grote onderlinge handel tussen de belangrijkste leveranciers komt hier ook weer duidelijk naar voren.

Tabel 3.8 Procentuele aandelen (gemiddeld '89-'91) in de bruto-invoerwaarde van verwerkte zuivelproducten

	FR	BLEU	NL	BRD	ITA	VK	IRL	DK	GR	POR	SPA	EG12
Herkomst:												
FR	-	26	20	26	19	14	23	26	7	16	29	20
BLEU	9	-	12	2	7	9	1	1	3	5	2	6
NL	41	38	-	44	8	12	14	13	29	33	28	24
BRD	18	19	34	-	51	17	6	40	29	11	15	23
ITA	11	3	6	6	-	4		3	1	2	1	4
VK	4	2	11	2		-	47	7	1	2	1	3
IRL	2	2	8	1		27	-	1	10	1		5
DK	2	2	2	11	2	7	1	-	14	11	9	5
GR	1			1					-			
POR								1		-	5	
SPA	3		2							11	-	1
EG-12	90	93	95	94	87	90	93	92	94	91	90	92
niet-EG	10	7	5	6	13	10	7	8	6	9	10	8

### Kaas

Binnen het totale pakket zuivelproducten dat in de lidstaten wordt ingevoerd, is kaas veruit het belangrijkste product. In de bruto-invoerwaarde (EG-12) heeft kaas een aandeel van 45% en in de netto-exportwaarde is het aandeel 20%. Nederland is veruit de grootste netto-exporteur (tabel 3.9), en het heeft maar een bescheiden bruto-invoer. Er wordt dus weinig gehandeld in buitenlandse kaassoorten. Ook de drie andere netto-exporterende landen hebben een kleine import.

Als leverancier op de interne EG-markt heeft Nederland in de gehele periode een vrijwel constant aandeel van 28% (tabel 3.10). De aandelen van Frankrijk, de Bondsrepubliek en Denemarken vertonen een licht dalende lijn en bedroegen in 1989-91 gemiddeld respectievelijk 20%, 18% en 6%. Italië zit in de lift, maar haar positie blijft bescheiden; het aandeel groeide van 3% in 1980-82 tot bijna 6% in 1989-91.

In de prijs die de grote leveranciers op de EG-markt maken voor hun kaas zit weinig verschil, met één uitzondering: Italië. De Italiaanse kaas gaat van de hand voor een circa 50% hogere prijs dan de kaas van de andere exporteurs. Het gaat hier hoogstwaarschijnlijk om speciale soorten.

Tabel 3.9 Invoer van kaas in de lidstaten van de EG-12

	Gemiddelde invoerwaarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaarlijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Frankrijk	404	-845	9,2	5,1
België/Luxemburg	510	269	6,7	3,2
Nederland	233	-1.230	12,6	8,1
Bondsrepubliek	1.453	474	8,4	14,1
Italië	1.061	679	5,6	3,1
Verenigd Koninkrijk	615	493	6,4	5,6
Ierland	26	-182	12,2	6,6
Denemarken	43	-495	14,0	4,0
EG-9	4.345	-836	7,4	7,5
Griekenland a)	161	123	9,5	7,8
Portugal b)	10	4	c)	c)
Spanje b)	118	83	11,5	14,0
EG-12 b)	4.634	-626	6,7	13,4

a) '81-'83 als basisjaar voor groeiwoet; b) '86-'88 als basisjaar voor groeiwoet; c) Niet beschikbaar.

Tabel 3.10 Procentuele aandelen (gemiddeld '89-'91) in de bruto-invoerwaarde van kaas in de EG-landen

	FR	BLEU	NL	BRD	ITA	VK	IRL	DK	GR	POR	SPA	EG12
Herkomst:												
FR	-	26	27	27	19	15	25	34	6	16	25	20
BLEU	5	-	14	2	9	9	2	2	1	5	1	5
NL	46	37	-	45	9	12	6	6	30	26	33	28
BRD	14	20	17	-	44	17	7	34	32	12	14	18
ITA	13	4	21	6	-	4		5	1	3	2	5
VK	3	2	3	1		-	57	9		1		2
IRL	2	1	5			25	-		8			4
DK	2	2	4	11	2	8	1	-	15	17	11	6
GR	1			1					-			1
POR								1				
SPA	2										1	
EG-12	88	92	92	95	83	90	99	91	94	88	86	90
Niet-EG	12	8	8	5	17	10	1	9	6	12	14	10

#### Bewegingen op de intra-kaasmarkt

Op de Franse importmarkt is Nederland met een aandeel van rond de 45% veruit de belangrijkste leverancier (tabel 3.10). Over de gehele periode genomen fluctueren de aandelen van alle belangrijke herkomstlanden. Het Nederlandse en het Italiaanse aandeel op de Franse markt is iets toegenomen, terwijl de Bondsrepubliek iets inleverde. De positie van de derde landen op de Franse markt is aanzienlijk verslechterd; het aandeel liep terug van meer dan 20% tot 12%.

In België/Luxemburg heeft de Bondsrepubliek een paar procent aandeel gewonnen ten koste van Frankrijk. Het Nederlandse aandeel bleef vrijwel onveranderd. Ook hier is Italië in opkomst.

Bij de vrij geringe invoer van kaas in Nederland is het Franse aandeel gekelder van 47% naar 27%. Het "gat" werd voor een klein deel opgevuld door de Bondsrepubliek; Italië profiteerde er het meest van en zag het aandeel groeien van 7% naar 21%.

Het reeds zeer grote aandeel van Nederland in de invoer van de Bondsrepubliek is in de loop van de periode nog zo'n 5% verder toegenomen tot 45%. Frankrijk verloor zo'n 7% en Italië verdubbelde haar aandeel. Interessant detail is de opkomst van Griekenland; het aandeel groeide van 0% tot 1,5%. Voor de (erg kleine) Griekse kaasexport is de Bondsrepubliek het belangrijkste afzetland.

Op de Italiaanse importmarkt is de Bondsrepubliek met een aandeel van 44% nog steeds de grootste leverancier, maar het heeft in de afgelopen twaalf jaar toch iets van haar aandeel moeten inleveren. Ook Frankrijk verloor een procent of drie. Het Belgische aandeel groeide van 5% naar 9%. Nederland was de sterkste groeier: van 2% naar 9%. De grote groei van het Nederlandse marktaandeel komt voor rekening van de "gatenkaas" die halverwege de jaren tachtig werd geïntroduceerd. De Italiaanse import uit derde landen is nog steeds substantieel (17%), maar het vertoont een duidelijk dalende lijn.

De Bondsrepubliek is netto-importeur, maar wel de belangrijkste leverancier op de Italiaanse markt. Nederland is op haar beurt weer de belangrijkste buitenlandse aanbieder op de Duitse markt. Bij de Duitse export naar Italië gaat het echter om een ander type kaas dan bij de Nederlandse export naar de Bondsrepubliek.

In de kaasvoer van het Verenigd Koninkrijk zijn de aandelen van alle belangrijke leveranciers in de periode van 1980-82 tot 1989-91 gewijzigd. Frankrijk, België/Luxemburg en de Bondsrepubliek zagen elk hun aandeel 4 à 5% toenemen. Ook Italië boekte enkele procenten winst. De oorspronkelijke drie grootste leveranciers, namelijk Ierland, Nederland en Denemarken moesten inleveren. De eerste twee enkele procenten, terwijl het aandeel van Denemarken werd gehalveerd (van 17% naar 8%).

De import van kaas in Ierland en Denemarken is van een onbeduidende omvang. Beide landen exporteren ook kaas en Denemarken is zelfs een vrij grote netto-exporteur.

Op de Griekse markt is het aandeel van de Bondsrepubliek na een flinke groei weer teruggezakt tot het niveau van 1980-82. Het Nederlandse aandeel slonk in het midden van de jaren tachtig, maar in 1989-91 was deze daling weer meer dan gecompenseerd. Denemarken zag haar aandeel teruglopen van ruim over de 20% naar 15%.

In de Spaanse invoer traden geen significante verschuivingen op in de aandelen van de leverende lidstaten. Wel is vrijwel direct na de toetreding het aandeel van de derde landen flink gedaald. De Portugese import van kaas is bijzonder klein.

### *Mager melkpoeder*

In de handel in mager poeder geeft geen enkel land de toon aan; er is geen echt grote netto-importeur en evenmin een echt grote netto-exporteur (tabel 3.11). De Bondsrepubliek is in 1989-91 weliswaar een grote netto-exporteur, maar dit is beslist over de hele periode 1980-91 het geval geweest. Wel opvallend is dat Nederland gedurende de hele periode een netto-importeur is. Ook Italië is in de hele periode netto-importeur, en de enige "oude" lidstaat die helemaal geen mager poeder exporteert. In dit verband is waarschijnlijk mede van belang dat zowel in Nederland als in Italië veel mager poeder wordt gebruikt voor de productie van kalvermelk. De andere landen hebben hun handelsbalans min of meer in evenwicht of zijn netto-exporteur (Bondsrepubliek, Verenigd Koninkrijk en Ierland). De drie "nieuwe" lidstaten hebben geen in- of uitvoer van mager melkpoeder van beteke-

nis. Frankrijk en België/Luxemburg koppelen een kleine invoer aan een bescheiden netto-export.

Mager poeder is een interventieprodukt, hetgeen betekent dat er een reguliere handelsstroom is tegen normale "interne" prijzen en een stroom naar en van de interventievoorraden. De stroom naar de voorraden gaat globaal genomen tegen de "interne" prijs en poeder dat uit de voorraden komt, gaat van de hand tegen soms extreem lage prijzen. Bovendien varieert het volume van deze laatste stroom enorm van jaar tot jaar. In de handelsstatistieken worden de normale handelsstromen en de "interventiestromen" onder hetzelfde statistieknummer geboekt. Hierdoor kunnen grote fluctuaties in volume en waarde ontstaan. Zelfs driejaarlijkse gemiddelden moeten voorzichtig worden geïnterpreteerd.

In jaren dat er sprake is van een overproductie van mager poeder, vindt de voorraadvorming voor een belangrijk deel plaats in de Bondsrepubliek. Deze voorraden komen gedeeltelijk uit andere lidstaten. Wanneer ze weer worden afgebroken, wordt er opeens een grote Duitse export geregistreerd. Hierdoor is er nauwelijks nog een relatie tussen de omvang van de bruto-import en de netto-import. In 1989-91 was de invoerwaarde bruto 95 miljoen ECU en netto -522 miljoen ECU. In 1984-86 waren deze bedragen respectievelijk 313 miljoen ECU en -74 miljoen ECU.

Tabel 3.11 Invoer van mager poeder in de lidstaten van de EG-12

	Gemiddelde invoerwaarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaarlijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Frankrijk	74	-94	17,2	-3,3
België/Luxemburg	58	-81	8,0	-1,9
Nederland	492	229	8,0	9,8
Bondsrepubliek	95	-522	0,1	9,0
Italië	268	267	5,3	5,3
Verenigd Koninkrijk	19	-130	5,6	-0,8
Ierland	2	-163	21,7	4,6
Denemarken	11	-19	-5,7	22,8
EG-9	1.020	-514	6,4	1,5
Griekenland a)	14	14	17,7	18,2
Portugal b)	4	-5	11,4	55,2
Spanje b)	21	-16	24,0	27,6
EG-12 b)	1.059	-521	-6,9	7,9

a) '81-'83 als basisjaar voor groeivoet; b) '86-'88 als basisjaar voor groeivoet.

De Bondsrepubliek is in de periode 1989-91 de grootste netto-exporteur en heeft een aandeel van bijna de helft (tabel 3.12) in de import van EG-12. In de omvangrijke Italiaanse invoer heeft het zelfs een aandeel van 81%. Italië en Griekenland zijn alleen maar importeur en exporteren niets. Alle andere landen exporteren wel naar mede-lidstaten, maar de handel van Portugal, Spanje en Denemarken is zeer bescheiden.

Tabel 3.12 Procentuele aandelen (gemiddeld '89-'91) in de bruto-invoerwaarde van mager poeder in de EG-landen

	FR	BLEU	NL	BRD	ITA	VK	IRL	DK	GR	POR	SPA	EG12
Herkomst:												
FR	-	17	11	15	15	1	1	3	16	11	22	13
BLEU	33	-	13	8		1		1	30	3	9	10
NL	10	43	-	32	1	8	7	14	19	40	9	7
BRD	30	15	42	-	81	9	2	77	7	6	18	45
ITA					-							
VK	6	9	15	8		-	89	2	2	6	4	9
IRL	2	7	10	6	1	79	-	1	22	3	1	8
DK			1	11	1	3	1	-	3			2
GR									-			
POR										-	35	1
SPA	16		4	6	1					9	-	3
EG-12	97	91	97	86	100	100	100	98	100	79	99	97
Niet-EG	3	9	3	14				2		21	1	3

Nederland is zoals reeds eerder opgemerkt een belangrijke handelaar en dit komt ook tot uitdrukking bij mager poeder; de Nederlandse bruto-import is in de gehele periode bijna twee keer zo groot als de netto-import (tabel 3.11). De aandelen van de verschillende herkomstlanden fluctueren nogal van jaar op jaar. Over de gehele periode gezien is de Bondsrepubliek duidelijk de grootste leverancier voor Nederland.

Bij de import in de Bondsrepubliek heeft juist Nederland het grootste herkomstaandeel. Ook hier zijn weer grote schommelingen van jaar op jaar. Het vrij grote aandeel derde landen in 1989-91 in de Duitse import wordt veroorzaakt door de invoer van 8.000 ton uit de Verenigde Staten in 1989. In alle andere jaren is de import uit derde landen te verwaarlozen.

Bij de Italiaanse import liggen de zaken eenvoudiger: Italië is traditioneel een grote importeur en heeft slechts de Bondsrepubliek en Frankrijk als leveranciers. In de loop van de periode heeft de Bondsrepubliek haar grote aandeel nog verder weten uit te breiden ten koste van Frankrijk.

Het Verenigd Koninkrijk en Ierland hebben weliswaar een groot aandeel in elkaars invoer, maar in beide landen is de bruto-invoerwaarde erg klein. De netto-uitvoerstroombaan gaat naar de lidstaten op het vasteland van Europa. Denemarken en de drie zuidelijke lidstaten voeren nauwelijks mager poeder in of uit.

### Wei

De handelsstromen in wei zijn gering; de waarde bedroeg gemiddeld over 1989-91 nog geen 300 miljoen ECU per jaar. Van uitvoer naar derde landen is nauwelijks sprake. Frankrijk en in mindere mate Ierland en Denemarken zijn de netto-exporteurs. Nederland en Italië zijn de belangrijkste netto-importeurs.

### Lactose

De handel in lactose komt vrijwel geheel voor rekening van de Bondsrepubliek en Nederland. Deze landen realiseerden in 1989-91 een gemiddelde netto-exportwaarde van respectievelijk 20 en 55 miljoen ECU. De andere lidstaten hebben geen noemenswaardige handel in dit produkt.

### 3.2.3 Half-verwerkte produkten

Het grootste verschil tussen de groep verwerkte produkten en de groep half-verwerkte produkten is de verhouding tussen de totale invoer en de netto-uitvoer in de lidstaten. Bij de eerste groep produkten is de bruto-invoerwaarde van EG-12 van 6 miljard ECU gekoppeld aan een netto-export van 1,2 miljard ECU (tabel 3.7). Bij de half-verwerkte produkten is de totale importwaarde maar 3,3 miljard ECU, terwijl de netto-export 1,9 miljard ECU bedraagt (tabel 3.13). Bij verwerkte produkten is de bruto-invoerwaarde dus bijna twee keer zo groot als bij half-verwerkte, terwijl de netto-exportwaarde van verwerkte produkten maar twee derde is van die voor half-verwerkte produkten.

Er wordt dus veel minder tussen de lidstaten onderling gehandeld. In de groep verwerkte produkten is er een grote intra-handel in kaas en mager poeder. Bij de half-verwerkte produkten is er met name bij condens en vol poeder sprake van een vrij grote directe export van de producerende lidstaten naar derde landen.

De Bondsrepubliek had bij verwerkte produkten een vrijwel neutrale handelspositie, maar bij de half-verwerkte produkten heeft het zich bij de netto-exporteurs geschaard. De andere netto-exporteurs bij de verwerkte zuivelprodukten zijn ook een duidelijke netto-exporteur bij de half-verwerkte zuivelprodukten.

Tabel 3.13 Invoer van half-verwerkte zuivelprodukten in de lidstaten van de EG-12

	Gemiddelde invoerwaarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaarlijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Frankrijk	343	-572	7,4	0,7
België/Luxemburg	530	-60	1,2	c)
Nederland	793	-695	4,6	-2,9
Bondsrepubliek	497	-424	8,4	-2,9
Italië	357	310	6,9	5,6
Verenigd Koninkrijk	462	131	-2,1	-7,2
Ierland	12	-412	-4,6	5,1
Denemarken	42	-323	2,6	0,5
EG-9	3.036	-2.044	3,5	-0,2
Griekenland a)	205	189	4,8	3,8
Portugal b)	6	-11	42,1	45,9
Spanje b)	49	-19	9,3	c)
EG-12 b)	3.295	-1.886	4,6	6,6

a) '81-'83 als basisjaar voor groeivoet; b) '86-'88 als basisjaar voor groeivoet; c) Niet beschikbaar.

Bij de groep half-verwerkte produkten is bepaald geen sprake van een groeiemarkt. In de beschouwde tien jaar nam de bruto-importwaarde van EG-9 slechts 3,5% toe, terwijl de netto-export zelfs heel licht in waarde daalde.

Binnen de groep heeft boter een aandeel van ruim de helft. De drie andere onderdelen (melk-/roomprodukten, condens en vol poeder) zijn elk ongeveer even groot.

Tabel 3.14 Procentuele aandelen (gemiddeld '89-'91) in de bruto-invoerwaarde van half-verwerkte zuivelprodukten in de EG-landen

	FR	BLEU	NL	BRD	ITA	VK	IRL	DK	GR	POR	SPA	EG12
Herkomst:												
FR	-	28	23	8	24	5	7	5	8	8	54	16
BLEU	30	-	31	19	14	2	2	16	4	1	4	16
NL	20	27	-	46	4	5	2	54	58	32	8	19
BRD	18	20	23	-	52	16	1	21	25	28	16	21
ITA	7	1	1	1	-						3	1
VK	11	9	9	4		-	87	2	2		2	6
IRL	5	9	9	14		13	-			2	5	8
DK	1		1	6	2	21		-	1		1	4
GR					2	2			-	1		
POR			1							-	5	
SPA	7	3								18	-	1
EG-12	99	99	99	99	99	64	100	99	99	90	99	94
Niet-EG	1	1	1	1	1	36		1	1	10	1	6

Op de interne markt hebben de vier belangrijkste zuivelproducenten samen een aandeel van ruim 70% (tabel 3.14). Behalve leverancier zijn ze net als het Verenigd Koninkrijk en Italië ook importeur. Over de gehele periode bezien fluctueren de aandelen behoorlijk, maar het is duidelijk dat Nederland wat aandeel heeft verloren aan de Bondsrepubliek.

Het grote aandeel voor niet-EG in de invoer in het Verenigd Koninkrijk komt voor rekening van boter uit Nieuw-Zeeland. Bij het produkt boter zal hier nader op worden ingegaan.

#### Melk-/roomprodukten

Bij deze verse produkten (yoghurt, toetjes, en dergelijke) gaat het vrijwel geheel om intra-handel. De netto-uitvoerwaarde van EG-totaal is zeer bescheiden (tabel 3.15). De Bondsrepubliek en Frankrijk zijn de belangrijkste leveranciers, terwijl Italië en het Verenigd Koninkrijk de grootste importeurs zijn. Er zit heel duidelijk groei in deze groep, maar vanwege een breuk in de data tussen 1987 en 1988 - als gevolg van de invoering van het Geharmoniseerd Systeem - is het niet mogelijk een betrouwbare groeivoet voor de hele periode te geven.

Frankrijk en de Bondsrepubliek domineren de invoermarkt in alle lidstaten die een import van betekenis hebben (tabel 3.16). Vanwege de bovenvermelde breuk in de reeks is het niet mogelijk aan te geven of er significante verschuivingen in de aandelen zijn geweest. Denemarken en de Bondsrepubliek hebben procentueel gezien nog een behoorlijke invoer uit derde landen, maar de procenten hebben betrekking op een te verwaarlozen, respectievelijk zeer geringe totale import.

Tabel 3.15 Invoer van melk-/roomprodukten in de lidstaten van de EG-12

	Gemiddelde invoerwaarde in miljoen ECU 1989-91	
	bruto	netto
Frankrijk	63	-80
België/Luxemburg	98	20
Nederland	91	37
Bondsrepubliek	37	-237
Italië	161	159
Verenigd Koninkrijk	106	65
Ierland	3	-16
Denemarken	2	-23
EG-9	559	-74
Griekenland	13	-2
Portugal	2	2
Spanje	21	10
EG-12	596	-65

Tabel 3.16 Procentuele aandelen (gemiddeld '89-'91) in de bruto-invoerwaarde van melk-/roomprodukten in de EG-landen

	FR	BLEU	NL	BRD	ITA	VK	IRL	DK	GR	POR	SPA	EG12
Herkomst:												
FR	-	42	9	21	22	18	29	7	32	11	62	22
BLEU	32	-	41	30	6			28	6		1	13
NL	8	26	-	22	1	2		14	3	1	3	7
BRD	30	25	34	-	66	60	2	35	55	69	27	44
ITA					-				3			
VK	17	6	9	9		-	68	4			1	5
IRL			6	3	1	8	-		1		5	3
DK			1	5		3	1	-		1	1	1
GR	1			4	4	8			-	1		3
POR								1		-	1	
SPA	12									17	-	1
EG-12	100	100	100	93	99	99	99	90	100	100	100	99
Niet-EG				7	1	1	1	10				1

### Boter

Binnen de groep half-verwerkte produkten is boter verreweg het belangrijkste produkt. De totale bruto-invoer van de hele EG bedroeg gemiddeld 1,8 miljard ECU in 1989-91 (tabel 3.17). Dit is vrijwel geheel intra-handel; alleen het Verenigd Koninkrijk importeert uit derde landen. Er is een flinke netto-export; het uitvoersaldo naar de wereldmarkt bedroeg circa 400 miljoen ECU per jaar.

Over de gehele periode is de groeiwoet van de bruto-importwaarde voor EG-9 vrijwel nul. De netto-exportwaarde heeft een groeiwoet van -6%. De exportstroom naar derde landen bestaat voor een deel uit het wegwerken van oude interventievoorraden en heeft dus een sterk wisselende omvang. De hoogte van de groeiwoet



wordt daarom sterk beïnvloed door de keuze van begin- en eindjaar. Toch is er, mede onder invloed van de beperking van de melkproductie, een duidelijk dalende tendens in de export naar derde landen.

Het Verenigd Koninkrijk is de enige echt grote netto-importeur. De netto-export wordt verzorgd door slechts drie landen: Nederland, Ierland en Denemarken. De andere landen hebben een min of meer neutrale handelspositie. Aan het begin van de periode realiseerden Frankrijk en de Bondsrepubliek echter nog wel een flinke netto-export.

Tabel 3.17 Invoer van boter in de lidstaten van de EG-12

	Gemiddelde invoerwaarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaarlijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Frankrijk	230	-58	3,0	-12,1
België/Luxemburg	331	-10	-2,2	c)
Nederland	384	-218	-0,1	-1,8
Bondsrepubliek	335	72	8,9	c)
Italië	119	79	-1,0	-5,2
Verenigd Koninkrijk	336	201	-5,0	-4,7
Ierland	7	-344	-3,4	5,8
Denemarken	35	-120	2,2	-4,2
EG-9	1.778	-398	-0,3	-5,8
Griekenland a)	20	20	7,0	6,9
Portugal b)	2	-11	19,3	50,7
Spanje b)	7	-28	11,9	59,2
EG-12 b)	1.806	-418	-0,8	6,2

a) '81-'83 als basisjaar voor groeiwoet; b) '86-'88 als basisjaar voor groeiwoet; c) Niet beschikbaar.

Zoals al eerder vermeld, is er een levendige intra-handel in boter. Dit blijkt ook duidelijk uit tabel 3.18. Frankrijk heeft bijvoorbeeld een aandeel van 22% in de Nederlandse import. Dit vertegenwoordigt een waarde van ruim 80 miljoen ECU. Het Nederlandse aandeel in de Franse bruto-invoer is 26%, hetgeen overeenkomt met circa 60 miljoen ECU. Toch heeft Frankrijk op haar totale boterhandel maar een bescheiden netto-uitvoersaldo. Dit verschijnsel van wederzijds grote aandelen doet zich ook voor in de handel tussen België/Luxemburg en Frankrijk.

Per lidstaat kunnen de aandelen van de verschillende herkomstlanden van jaar tot jaar flink verschillen. Voor de interne markt als totaal zit er over de gehele periode bezien maar weinig verandering in de aandelen van de belangrijkste leveranciers.

Het meest opvallende in tabel 3.18 is het aandeel van derde landen in de import van het Verenigd Koninkrijk. Vóór de toetreding in 1973 kwam de boter voor het Verenigd Koninkrijk voor een zeer belangrijk deel uit Nieuw-Zeeland. Er is toen, als onderdeel van het toetredingsverdrag, met Nieuw-Zeeland een overgangsregeling getroffen, zodat het Verenigd Koninkrijk toch nog boter uit dit land kon blijven importeren. De regeling betrof in het eerste jaar 165.000 ton. Dit volume is langzaam afgebouwd en in 1993 mag Nieuw-Zeeland nog maar 52.000 ton exporteren naar het Verenigd Koninkrijk. Op deze boter moet een heffing worden betaald, waardoor de prijs uitkomt in de buurt van het EG-niveau (CAP Monitor). Op

boter uit andere derde landen moet een zodanige heffing worden betaald dat de prijs ruim boven het interne niveau komt te liggen. Hierdoor is Nieuw-Zeeland het enige land dat (prijsconcurrerend) boter kan leveren aan de EG.

Tabel 3.18 Procentuele aandelen (gemiddeld '89-'91) in de bruto-invoerwaarde van boter in de EG-landen

	FR	BLEU	NL	BRD	ITA	VK	IRL	DK	GR	POR	SPA	EG12
Herkomst:												
FR	-	20	22	2	16	1		5	19	5	31	10
BLEU	28	-	37	17	34	2	5	18	22	3	9	18
NL	26	31	-	49	6	4	4	54	33	47	15	21
BRD	10	15	7	-	39		1	20	14	3	4	9
ITA	10	2	3	1	-							2
VK	11	11	10	4		-	89	3				7
IRL	8	14	17	19		15	-		2	14	15	14
DK	1			7	4	28		-	9		7	7
GR									-			
POR	1	1	3							-	13	1
SPA	5	5								15	-	2
EG-12	99	98	98	100	99	51	100	99	99	86	95	90
Niet-EG	1	2	2		1	49		1	1	14	5	10

### Condens

De EG-handel in condens is in wezen een aangelegenheid van slechts drie landen. Een netto-importeur: Griekenland, en slechts twee netto-exporteurs: Nederland en de Bondsrepubliek (tabel 3.19).

Tabel 3.19 Invoer van condens in de lidstaten van de EG-12

	Gemiddelde invoerwaarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaarlijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Frankrijk	36	-17	52,1	-11,7
België/Luxemburg	24	-48	0,7	c)
Nederland	128	-229	8,9	-5,0
Bondsrepubliek	64	-136	5,3	0,7
Italië	13	10	15,9	26,6
Verenigd Koninkrijk	13	-28	6,6	3,2
Ierland	1	-2	-12,5	c)
Denemarken	1	0	20,1	c)
EG-9	281	-451	8,3	-2,5
Griekenland a)	158	158	4,5	4,5
Portugal b)	1	0	122,4	c)
Spanje b)	15	3	-7,5	-36,1
EG-12 b)	455	-289	4,6	-3,8

a) '81-'83 als basisjaar voor groeivoet; b) '86-'88 als basisjaar voor groeivoet; c) Niet beschikbaar.

De groeivoet van de netto-exportwaarde van Frankrijk is weliswaar nog slechter dan die van Nederland, maar in absolute bedragen gezien heeft de Nederlandse netto-uitvoer veel zwaarder geleden. Tussen 1985 en 1990 nam de Nederlandse netto-exportwaarde af met 200 miljoen ECU. Dit is precies gelijk aan het bedrag waarmee de netto-export van EG-9 daalde. In de tweede helft van de jaren tachtig is de vraag naar condens op de wereldmarkt sterk gedaald.

De twee netto-exporteurs importeren maar op heel bescheiden schaal, waarbij ze wederzijds een groot aandeel hebben in elkaars invoer (tabel 3.20). De invoer in Griekenland komt voor twee derde tot driekwart uit Nederland, en de rest uit de Bondsrepubliek.

Tabel 3.20 Procentuele aandelen (gemiddeld '89-'91) in de bruto-invoerwaarde van condens in de EG-landen

	FR	BLEU	NL	BRD	ITA	VK	IRL	DK	GR	POR	SPA	EG12
Herkomst:												
FR	-	18	2	2	10		2	1	4	2	58	5
BLEU	49	-	19	34		11		5		2	6	15
NL	7	36	-	59	41	33		7	69	82	10	37
BRD	33	32	77	-	42	39		87	23	9	10	37
ITA				2	-						12	1
VK	1	14	2	3		-	98		3		4	3
IRL						16	-					
DK				1		1		-				
GR									-			
POR										-		
SPA	10				6					6	-	1
EG-12	100	100	100	100	100	100	100	100	99	100	100	100
Niet-EG									1			

### *Vol melkpoeder*

De bruto-importwaarde van vol poeder is in de meeste lidstaten niet bijzonder groot. Het meest opvallende bij dit produkt is dat - op Griekenland en Italië na - alle landen netto-exporteur zijn (tabel 3.21). De lidstaten zetten samen voor 1,1 miljard ECU per jaar af op de wereldmarkt. De groeivoet van de Nederlandse netto-uitvoer is vrijwel nul, maar bij de andere grote exporteurs was de ontwikkeling duidelijk positief.

Het Verenigd Koninkrijk heeft vrijwel geen import en een redelijk grote netto-export. Vol poeder en mager poeder zijn de enige twee produkten, waarvoor het Verenigd Koninkrijk netto-exporteur is. Voor alle andere zuivelprodukten is het netto-importerend of heeft het een neutrale handelspositie.

De naar verhouding vrij grote Nederlandse invoer komt uit vier verschillende landen (tabel 3.22). Over de gehele periode 1980-91 zijn het steeds dezelfde herkomstlanden, maar de aandelen van de herkomstlanden fluctueren sterk van jaar op jaar. De andere lidstaten kennen maar een zeer beperkte invoer.

Tabel 3.21 Invoer van vol melkpoeder in de lidstaten van de EG-12

	Gemiddelde invoer- waarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaar- lijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Frankrijk	14	-417	19,3	4,7
België/Luxemburg	77	-22	8,2	-5,1
Nederland	190	-284	10,6	0,2
Bondsrepubliek	62	-123	6,1	9,1
Italië	64	63	12,7	12,7
Verenigd Koninkrijk	7	-106	-2,0	12,8
Ierland	1	-51	-12,0	-1,4
Denemarken	4	-180	-0,4	5,6
EG-9	418	-1.121	9,2	3,4
Griekenland a)	14	14	-2,1	-2,2
Portugal b)	1	-3	9,5	85,0
Spanje b)	5	-4	9,2	5,4
EG-12 b)	438	-1.114	5,7	9,0

a) '81-'83 als basisjaar voor groeiwoet; b) '86-'88 als basisjaar voor groeiwoet.

Tabel 3.22 Procentuele aandelen (gemiddeld '89-'91) in de bruto-invoerwaarde van vol melkpoeder in de EG-landen

	FR	BLEU	NL	BRD	ITA	VK	IRL	DK	GR	POR	SPA	EG12
Herkomst:												
FR	-	44	48	39	49	18	2	1	17	17	39	45
BLEU	10	-	20	10					25	7	7	12
NL	7	14	-	30	3	30		87	21	44	15	9
BRD	64	35	11	-	41	8	6	10	32		3	19
ITA	3			1	-							
VK	6	4	15	7		-	90	2			7	8
IRL	1	2	2	2		42	-		1	4	3	2
DK	2		1	8	6	1	1	-	2			3
GR									-			
POR			1							-	23	1
SPA	2		1	1						10	-	1
EG-12	94	100	99	99	100	100	99	100	99	81	98	99
Niet-EG	6		1	1			1		1	19	2	1

### 3.2.4 Niet-verwerkte producten

Onverwerkte melk is in de intra-handel een vrij omvangrijk produkt, maar de netto-export naar derde landen is maar bescheiden van omvang (tabel 3.23). Nederland en Italië zijn de landen met de grote importen en de andere landen zijn netto-exporteur of neutraal. Uit de verhouding tussen bruto en netto-import blijkt dat de handelsstromen voornamelijk in één richting lopen. Er is geen sprake van lidstaten die op grote schaal invoeren en dan ook nog wederzijds een groot aandeel in elkaars invoer hebben.

Tabel 3.23 Invoer van onverwerkte melk in de lidstaten van de EG-12

	Gemiddelde invoerwaarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaarlijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Frankrijk	81	-133	19,3	6,0
België/Luxemburg	64	-153	20,2	14,2
Nederland	166	129	14,1	18,3
Bondsrepubliek	48	-416	5,2	4,7
Italië	447	446	3,2	3,3
Verenigd Koninkrijk	14	-8	24,3	50,8
Ierland	14	10	67,1	c)
Denemarken	1	-9	c)	-1,4
EG-9	835	-135	7,1	11,3
Griekenland a)	9	9	11,4	11,3
Portugal b)	0	-6	c)	c)
Spanje b)	55	45	3,3	3,1
EG-12 b)	899	-86	3,3	9,8

a) '81-'83 als basisjaar voor groeivoet; b) '86-'88 als basisjaar voor groeivoet; c) Niet beschikbaar.

Tabel 3.24 Procentuele aandelen (gemiddeld '89-'91) in de bruto-invoerwaarde van onverwerkte melk in de EG-landen

	FR	BLEU	NL	BRD	ITA	VK	IRL	DK	GR	POR	SPA	EG12
Herkomst:												
FR	-	12		20	24	4			5	3	88	19
BLEU	90	-	45	63	2	52			78			22
NL		33	-	10		2		1	5			3
BRD	9	54	52	-	74	7		98	12			51
ITA	1				-							
VK		1	2	1		-	100					2
IRL						35	-					1
DK				4				-			1	
GR									-			
POR										-	11	1
SPA										95	-	
EG-12	100	100	100	98	99	100	100	100	100	100	100	100
Niet-EG				2	1							

De twee grootste invoerlanden hebben dezelfde hoofdleverancier: de Bondsrepubliek (tabel 3.24). Nederland heeft België/Luxemburg als tweede leverancier en Italië heeft hiervoor Frankrijk.

### 3.3 De handelspositie van de EG en van de individuele lidstaten

De Gemeenschap (EG-9) is een grote netto-exporteur van zuivelprodukten. Per jaar wordt voor circa 3,5 miljard ECU afgezet op de wereldmarkt (Bijlage, tabel B1). Kaas en poeder zijn de belangrijkste produkten in de export naar derde landen. De groeivoet van de exportwaarde van zuivel naar derde landen blijft in belangrijke mate achter bij de groeivoet van de intra-handel (respectievelijk 1,8% en 6%). Kaas is het enige belangrijke produkt dat voor de uitvoer naar de wereldmarkt dezelfde groeivoet heeft als voor de intra-handel (7,5%). Poeder, boter en condens lieten voor de export naar derde landen een duidelijk slechtere groeivoet zien dan voor de intra-handel.

Frankrijk is een grote netto-exporteur van vooral kaas en vol melkpoeder (Bijlage, tabel B2). De afzet van Franse kaas op de wereldmarkt bedraagt zo'n 300 miljoen ECU per jaar. Daarmee is Frankrijk op die markt de belangrijkste leverancier uit de Gemeenschap. Ook voor vol poeder is Frankrijk een van de belangrijkste EG-leveranciers op de wereldmarkt.

Nederland (Bijlage, tabel B4) is een kaasexporteur bij uitstek. Bijna 80% van de netto-uitvoerwaarde van zuivelprodukten wordt gerealiseerd door kaas. Een naar verhouding klein deel van de kaasexport gaat naar derde landen. De groeivoet van de netto-uitvoerwaarde van kaas (8,1%) ligt iets boven de groeivoet van de EG-intrahandel (7,4%) van kaas. De groeivoet van de totale netto-zuivelexport is slechts 1,2% door de hoge groeivoet van de produkten waarvoor Nederland netto-importeur is (mager poeder en verse melk).

De Bondsrepubliek is alleen voor kaas een netto-importeur (Bijlage, tabel B5). Voor de andere produkten is de positie neutraal (boter) of netto-exporteur. De netto-exportwaarde van het totale pakket zuivelprodukten bleef in de periode 1981-90 vrijwel onveranderd. De positieve groeivoeten voor de netto-uitvoer van poeder (vol en mager) en verse melk werden gecompenseerd door een nog grotere groeivoet van de netto-import van kaas.

Italië exporteert alleen maar kaas (ter waarde van zo'n 400 miljoen ECU per jaar), maar de invoerwaarde van kaas is veel groter. Voor alle andere produkten is de bruto-import vrijwel gelijk aan de netto-import (Bijlage, tabel B6). Italië is de grootste netto-importeur van zuivelprodukten binnen de Gemeenschap.

Het Verenigd Koninkrijk is binnen de EG de op één na grootste netto-importeur (Bijlage, tabel B7). Voor melkpoeder (vol en mager) is het echter een bescheiden netto-exporteur.

Ierland kent geen invoer van zuivelprodukten van enige betekenis (Bijlage, tabel B8). De uitvoer van kaas en mager melkpoeder gaat met name naar het Verenigd Koninkrijk. De boter wordt geëxporteerd naar de Bondsrepubliek, Frankrijk, België/Luxemburg en Nederland.

Denemarken (Bijlage, tabel B9) kent evenmin een zuivelimport van enige omvang. De netto-export bestaat voor meer dan de helft uit kaas, waarvoor de Bondsrepubliek de grootste afzetmarkt is. Het Verenigd Koninkrijk en Griekenland zijn eveneens belangrijke afzetmarkten. Vol melkpoeder en boter vormen de rest van

het exportpakket. Laatstgenoemd produkt gaat vooral naar het Verenigd Koninkrijk en vol melkpoeder naar derde landen.

### 3.4 De prijzen in de zuivelhandel

Zuivelprodukten vallen onder de "zware" marktordening en derhalve is er een groot verschil tussen de prijzen op de interne markt en de - veel lagere - prijzen waartegen wordt gehandeld met derde landen. In de export naar derde landen ontvangt de exporteur meestal een exportrestitutie, maar dit bedrag wordt niet opgenomen in de handelsstatistieken. Uit de statistieken kan dus slechts de "kale" prijs worden berekend, waarvoor de produkten aan derde landen worden verkocht. Deze prijs is min of meer gelijk aan de wereldmarktprijs voor het betreffende produkt. De verhouding tussen de prijzen van de intra-handel en die van de extra-handel is een maatstaf voor de bescherming.

In de intra-handel zullen de prijzen van de interventieprodukten boter en mager melkpoeder voorzichtig moeten worden geïnterpreteerd. De reguliere handel in deze produkten zal normaal gesproken worden afgewikkeld tegen een prijs die rond de interventieprijs ligt. Overschotten, die worden aangeboden aan interventiebureaus in een andere lidstaat, worden geëxporteerd tegen de interventieprijs en ook zo in de handelsstatistieken geregistreerd. Wanneer nu de interventievoorraden te groot worden en/of de kwaliteit van het opgeslagen produkt te ver achteruit gelopen is, worden partijen uit de interventie door de Commissie afgestoten - in het kader van speciale programma's of voor export naar de wereldmarkt - tegen soms zeer lage prijzen. Deze partijen gaan soms vanuit het land van opslag rechtstreeks naar een derde land, maar het kan ook gebeuren dat het voor die heel lage prijs eerst nog van de ene lidstaat naar de andere lidstaat wordt geëxporteerd en dan pas wordt afgezet op de wereldmarkt. Dit kan de prijzen van de intra-handel behoorlijk vertekenen.

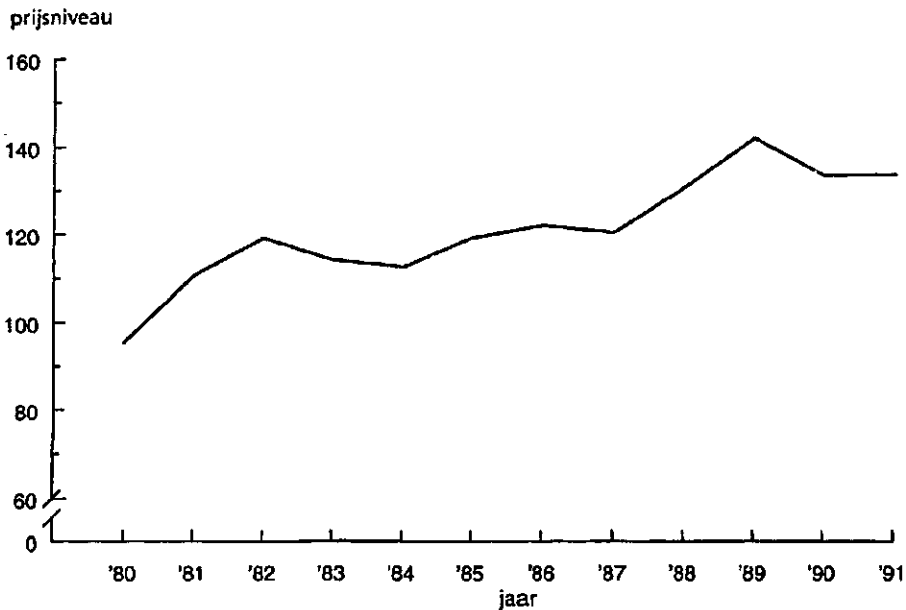
Bij het maken van de matrices zijn de volumes gewogen met de EG-exportprijs naar derde landen. Hierdoor kunnen geen echte prijzen meer worden berekend, maar wel prijsverhoudingen. In deze paragraaf worden dan ook steeds prijsniveaus vergeleken. De prijs van een bepaald produkt of bepaalde produktgroep in een bepaald jaar wordt gerelateerd aan de EG-exportprijs naar derde landen in 1984-86 (basisperiode) van datzelfde produkt of die produktgroep. Uit de grafieken is van jaar op jaar het verloop van het prijsniveau af te lezen en *alleen voor de basisperiode 1984-86* het verschil met de wereldmarktprijs.

#### 3.4.1 Prijsniveaus in de intra-handel

##### *Zuivelprodukten totaal*

De prijzen in de intra-handel in zuivelprodukten tonen een duidelijk opgaande lijn, zonder al te grote pieken en dalen. In de periode 1980-91 is het interne prijsniveau met 40% gestegen. In de basisperiode (1984-86) blijkt de EG-prijs bijna 20% hoger te liggen dan de wereldmarktprijs (figuur 3.1).

Wanneer we kijken naar de prijsniveaus waarop een bepaalde lidstaat het totale zuivelpakket importeert uit de elf andere lidstaten of waarop de elf andere lidstaten importeren uit die bepaalde lidstaat, dan is de tendens nog steeds hetzelfde, maar de lijnen verlopen veel grilliger. Voor de belangrijkste vier leveranciers: Frankrijk, België/Luxemburg, Nederland en de Bondsrepubliek worden de prijsontwikkelingen kort nader besproken.



Figuur 3.1 Ontwikkeling van het importprijsniveau van Zuivelprodukten Totaal voor de EG-intra-handel ten opzichte van de gemiddelde EG-exportprijs naar derde landen in 1984-'86 (= 100)

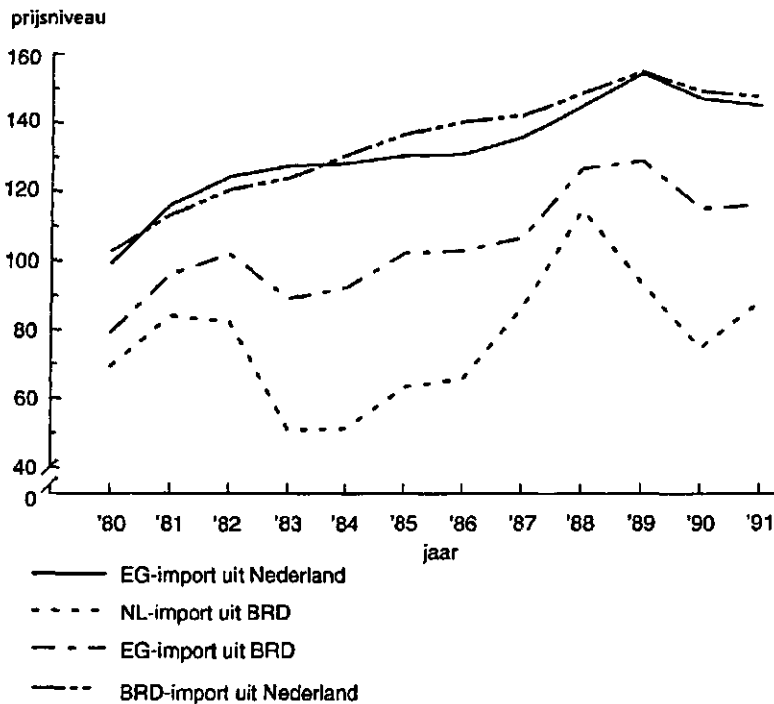
Het prijsniveau van de Franse import uit de EG ligt afwisselend hoger en lager dan het prijsniveau van de EG-import uit Frankrijk, maar het verschil bedraagt zelden meer dan 10%. Voor België/Luxemburg geldt hetzelfde, met dien verstande dat de prijsverschillen in een aantal jaren iets groter zijn.

Voor Nederland kruisen de niveaus elkaar niet. De export naar de EG ligt steeds op een hoger prijsniveau dan de import uit de EG. In het begin van de jaren tachtig bedroeg het verschil zo'n 10%, maar al snel loopt het op tot 30 à 40%. Het verschil wordt met name veroorzaakt doordat het Nederlandse importpakket nogal anders van samenstelling is dan het exportpakket. In de uitvoer zit erg veel kaas (met een hoog prijsniveau), terwijl in de import kaas maar een heel klein aandeel heeft en vooral minder "dure" zuivelprodukten worden geïmporteerd.

Bij de Bondsrepubliek is er ook over de gehele periode een verschil van 30 à 40% in de niveaus, maar hier ligt het invoerniveau hoger dan het uitvoerniveau. Ook dit komt voor een belangrijk deel voor rekening van kaas. De Bondsrepubliek is netto-importeur voor kaas en in de bruto-importwaarde heeft kaas een aandeel van circa 65%.

In eerdere paragrafen is reeds geconstateerd dat Nederland en de Bondsrepubliek onderling erg veel handel drijven in zuivelprodukten. Nederland is de belangrijkste leverancier voor de Bondsrepubliek (circa 45% van de importwaarde in de Bondsrepubliek) en omgekeerd is de Bondsrepubliek de hoofdleverancier van Nederland (circa 30% van de Nederlandse invoerwaarde). Dit komt ook tot uitdrukking in de prijsniveaus van de EG-import uit Nederland en de Bondsrepubliek-import uit Nederland. Ze blijken namelijk vrijwel hetzelfde te zijn. Wanneer we echter kijken naar het prijsniveau van de EG-import uit de Bondsrepubliek en de Nederlandse invoer uit de Bondsrepubliek, dan blijkt het laatste niveau een stuk lager te liggen. Hoofdoorzaak voor dit verschil is het feit dat de Bondsrepubliek een vrij grote kaasexport heeft naar andere lidstaten dan Nederland. De prijsniveaus van het totale pakket zuivelprodukten liggen in de meeste jaren tussen de 20 en 40% uit elkaar (figuur 3.2).

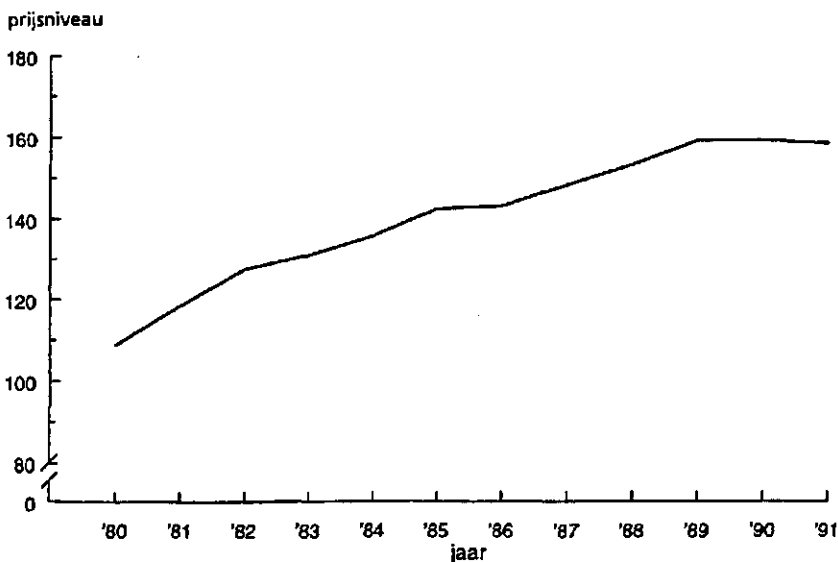




*Figuur 3.2 Ontwikkeling van het importprijsniveau van Zuivelprodukten Totaal in de intra-handel van Nederland en de Bondsrepubliek ten opzichte van de gemiddelde EG-exportprijs naar derde landen in 1984-'86 (= 100)*

**Verwerkte produkten**

Kaas heeft binnen deze produktgroep in de totale bruto-import van de Gemeenschap een aandeel van bijna 80% en is daardoor van doorslaggevende betekenis voor de prijsontwikkeling binnen deze groep. In de periode 1980-89 is het prijsniveau van kaas in de intra-handel met circa 45% gestegen om vervolgens af te vlakken (figuur 3.3).



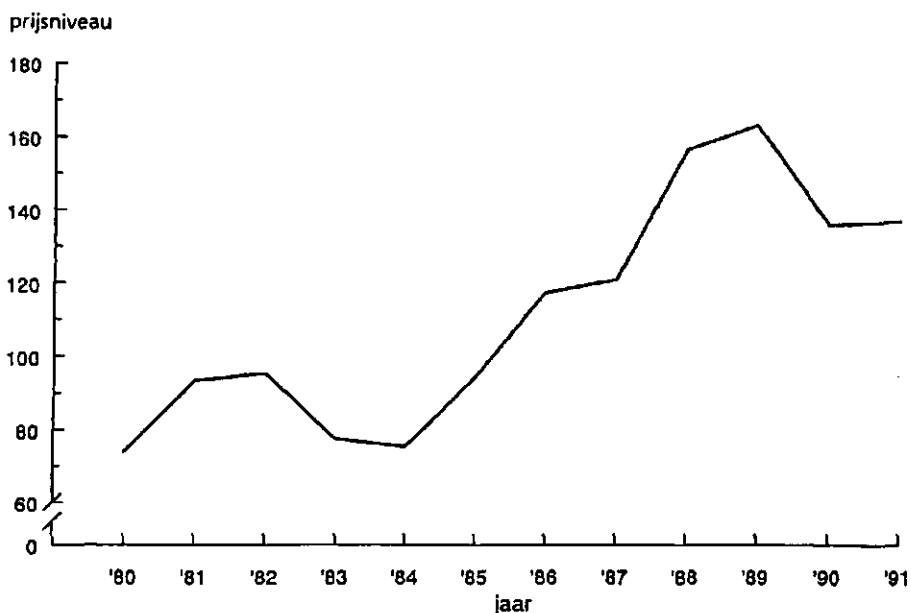
*Figuur 3.3 Ontwikkeling van het importprijsniveau van Kaas in de EG-intrahandel ten opzichte van de gemiddelde EG-exportprijs naar derde landen in 1984-'86 (= 100)*

In de basisperiode ligt de interne prijs ongeveer 40% boven de wereldmarktprijs.

Nederland is de grootste kaasexporteur binnen de EG en de prijsontwikkeling van de Nederlandse export naar de andere lidstaten wijkt nauwelijks af van die van de totale intra-handel. Het prijsniveau van de import van kaas lag in 1980-87 vrijwel op hetzelfde niveau als dat van de export, maar daarna kwam het er duidelijk onder te liggen. In Frankrijk lag het invoerprijsniveau tot 1988 beduidend lager dan dat van de export. Vanaf dat jaar lagen de invoer- en de uitvoerprijzen vrijwel gelijk. Overigens is in beide landen de import erg klein in verhouding tot de export.

Voor de Bondsrepubliek lag het importprijsniveau over de hele periode tussen de 10 en 20% hoger dan het niveau waarop kaas werd geëxporteerd naar de andere lidstaten. Dit prijsverschil wordt waarschijnlijk veroorzaakt door de verschillende samenstelling van het importpakket en het exportpakket. In Italië is iets soortgelijks aan de hand: het prijsniveau van de import ligt circa een derde onder dat van de export naar de EG. Deze export is overigens niet erg groot.

Het prijsverloop van de intra-handel in mager melkpoeder is nogal wisselend 1). Van jaar op jaar kan de prijs sterk stijgen of dalen. Het prijsniveau in 1989 is meer dan twee keer zo hoog als het niveau in 1984. Mager melkpoeder is deels een "overschotprodukt" en dat komt ook tot uiting in de prijs. In 1983 lag er bijna een miljoen ton in de interventievoorraden en in 1988 waren de overschotten weer geruimd. Opvallend is dat in de basisperiode de intra-prijs gemiddeld genomen vrijwel gelijk ligt met wereldmarktprijs (figuur 3.4).



Figuur 3.4 Ontwikkeling van het importprijsniveau van Mager Melkpoeder in de EG-intra-handel ten opzichte van de gemiddelde EG-exportprijs naar derde landen in 1984-'86 (= 100)

Voor de meeste individuele lidstaten laten de grafieken van jaar op jaar grote sprongen in de prijs zien en de lijnen voor de invoerprijs uit en de uitvoerprijs naar de andere lidstaten kruisen elkaar ook nog al eens. De Bondsrepubliek is hierop de enige uitzondering. Het prijsniveau van de Duitse import uit de andere lidstaten ligt alle jaren beduidend boven dat van de Duitse export naar de EG. Het prijsni-

1) Zie ook paragraaf 3.2.2 onder het kopje *Mager melkpoeder*, 2e alinea.

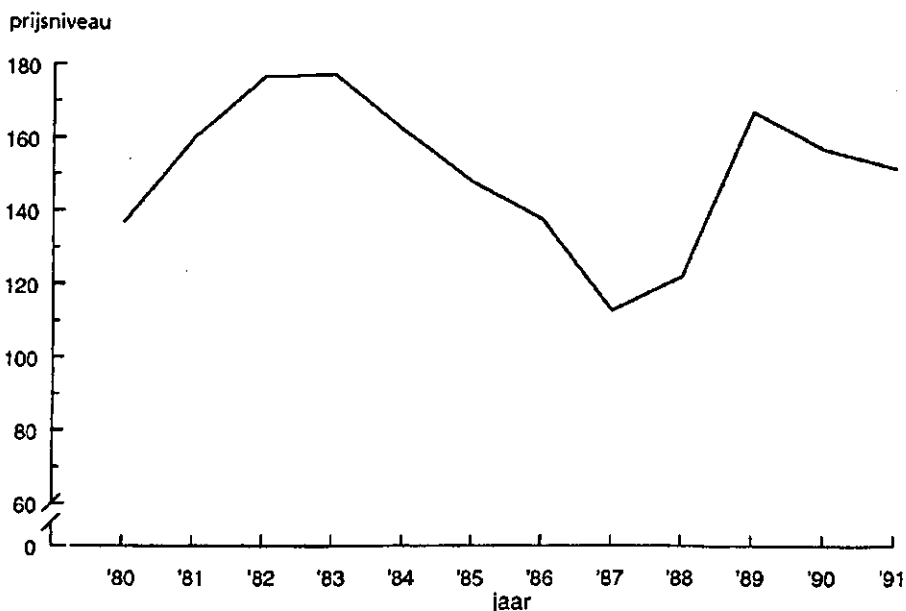
veau van de Duitse import uit de andere lidstaten laat in de periode 1980-89 een continu stijgende lijn zien, maar in de laatste twee jaar daalt het weer flink. Het prijsniveau waarop de andere lidstaten importeerden uit de Bondsrepubliek bedroeg in het midden van de jaren tachtig slechts de helft van wat de Bondsrepubliek betaalde voor haar importen. De EG-importen uit de Bondsrepubliek lagen in 1984-86 qua prijs zelfs beduidend onder de wereldmarktprijs. De verklaring voor deze grote prijsverschillen moet gezocht worden in de stromen interventiepoeder die in de Bondsrepubliek worden geïmporteerd tegen de interventieprijs en weer worden geëxporteerd tegen de wereldmarktprijs of speciale 'actieprijsen'. In het begin en aan het eind van de jaren tachtig waren er weinig overschotten in de EG, waardoor het verschil tussen invoerprijs en uitvoerprijs weer beduidend kleiner werd.

### *Half-verwerkte produkten*

Het prijsniveau van de intra-handel in half-verwerkte produkten is aan vrij grote schommelingen onderhevig. Van 1980 tot 1982 was het een opgaande lijn, waarna de prijs in de daaropvolgende vijf jaar weer terugzakte naar het beginniveau. Vervolgens werd in 1987-89 weer een forse stijging gerealiseerd, gevolgd door twee jaren met dalende prijzen. Het verloop werd in hoge mate gedictieerd door de prijs van boter. Met een aandeel van 45% in de bruto EG-importwaarde is boter veruit het belangrijkste produkt van deze groep.

De prijsontwikkeling van half-verwerkte produkten in Frankrijk en België/Luxemburg week nauwelijks af van de hierboven geschetste lijn. Voor beide landen kruisten de niveaus van de invoerprijs en de uitvoerprijs elkaar meerdere keren. Bij Nederland en de Bondsrepubliek was er een duidelijk verschil tussen importprijs en exportprijs. Voor Nederland lag het uitvoerprijsniveau hoger dan het invoerprijsniveau en voor de Bondsrepubliek was het net andersom.

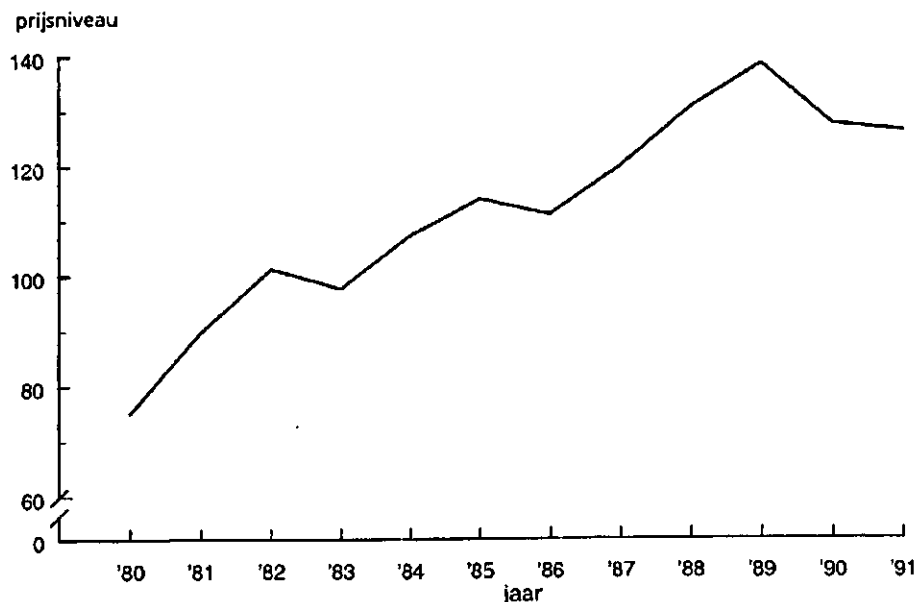
De prijs waartegen de intra-handel in boter werd afgewikkeld wisselde sterk. Het is net als magere melkpoeder een interventieprodukt en dus wordt de prijsvorming op dezelfde manier beïnvloed. Oplopende interventievoorraden tussen 1982 en 1986 hebben een sterk prijsdrukkende werking, en het verdwijnen van de voorraden in 1989 zorgen voor een prijspiek (figuur 3.5).



*Figuur 3.5 Ontwikkeling van het importprijsniveau van Boter in de EG-intra-handel ten opzichte van de gemiddelde EG-exportprijs naar derde landen in 1984-'86 (= 100)*

Voor de individuele lidstaten is het verloop van de importprijs en de exportprijs nog grilliger. Ook het niveauverschil tussen deze twee prijzen kan van jaar op jaar soms extreem veel verschillen.

De intra-handel in vol melkpoeder kende een rustig prijsverloop. Van 1980 tot 1989 een vrijwel continue stijging van het prijsniveau, waarna het in de laatste twee jaar weer wat inzakte (figuur 3.6).



Figuur 3.6 Ontwikkeling van het importprijsniveau van Volle Melkpoeder in de EG-intra-handel ten opzichte van de gemiddelde EG-exportprijs naar derde landen in 1984-'86 (= 100)

Frankrijk en Nederland zijn de belangrijkste exportlanden voor vol melkpoeder. De prijsontwikkeling in deze twee landen komt heel erg overeen met die van de totale intra-handel. De niveaus van importprijs en exportprijs liggen vrij dicht bij elkaar en kruisen elkaar ook.

De handel in condens tussen de EG-lidstaten onderling is niet erg omvangrijk. In de export naar derde landen daarentegen is het wel een belangrijk produkt. De interne prijs ligt in de basisperiode maar een procent of vijftien boven de wereldmarktprijs. In het begin van de jaren tachtig steeg de interne prijs met circa 40%, om vervolgens op dat niveau te blijven.

Bij de groep melk en room zit er een breuk in de datareeks. De tendens tot aan het breukjaar is een lichte prijsstijging in de intra-handel en na het breukjaar stabiliseren de prijzen zich.

#### Onverwerkte melk

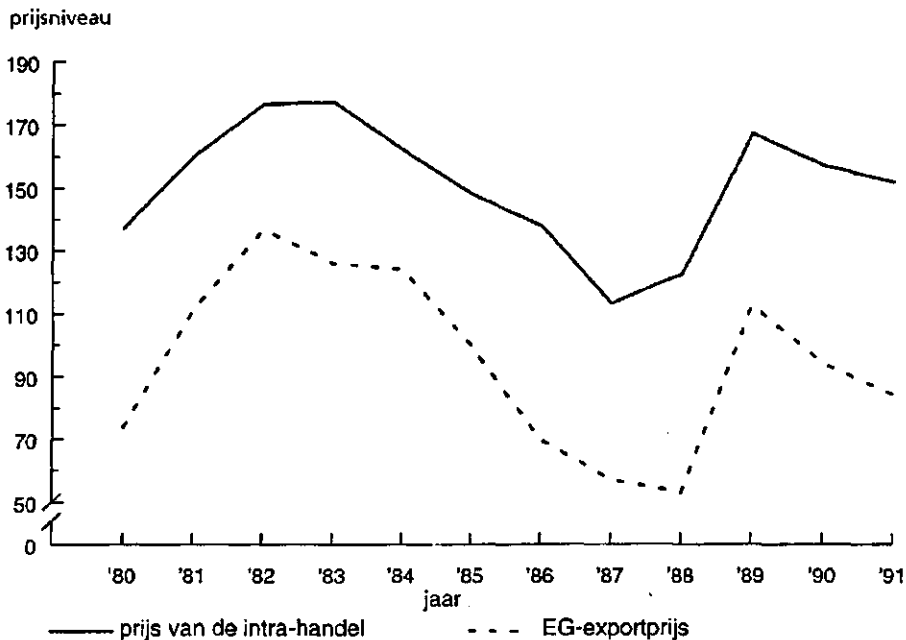
De handelsstromen in onverwerkte melk zijn vrij beperkt. De grootste stroom gaat van de Bondsrepubliek naar Italië. Het prijsniveau van de intra-handel steeg tot 1989, waarna een lichte daling inzette.

#### 3.4.2 Prijsniveaus in de extra-handel vergeleken met die in de intra-handel

De EG-zuivelmarkt is een markt die sterk is afgeschermd van de wereldmarkt. Daardoor kan het interne prijsniveau steeds boven dat van de wereldmarkt liggen. Over de periode 1980-91 bedraagt het verschil gemiddeld 29% voor het totale pak-

ket zuivelprodukten. Het verschil varieert sterk van jaar op jaar; minder dan 10% in 1983 en 1984 en 60% in 1987 en 1988. De grote verschillen van jaar op jaar worden veroorzaakt door veranderingen in het exportpakket en door schommelingen in de wereldmarktprijs. De waarde van de intra-handel is ruim drie keer zo groot als de exportwaarde naar derde landen.

Over de gehele periode bezien is het gemiddelde verschil in prijsniveau het hoogst voor boter, namelijk 67%. Het verschil fluctueerde tussen 29% in 1982 tot 131% in 1988. Het grote verschil in het laatstgenoemde jaar ontstond onder andere doordat er interventievoorraden voor een bijzonder lage prijs werden verkocht naar het Oostblok (figuur 3.7).



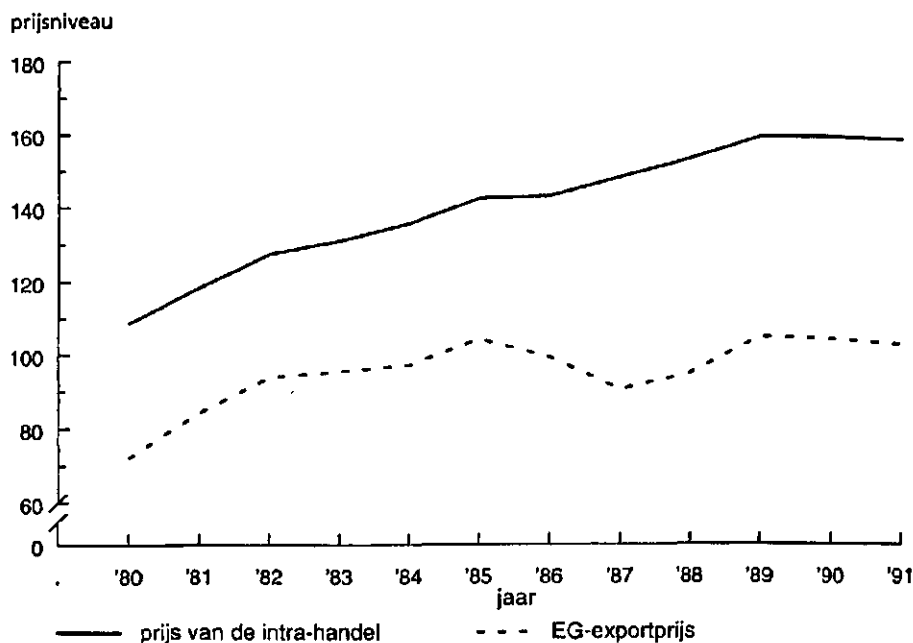
Figuur 3.7 *Vergelijking van de prijsniveaus van de intra-handel en de extra-handel in Boter ten opzichte van de gemiddelde EG-exportprijs naar derde landen in 1984-'86 (= 100)*

Het andere interventieproduct, mager melkpoeder, laat een heel ander beeld zien. Over de gehele periode bezien lag het prijsniveau van de intra-handel gemiddeld slechts 16% boven dat van de EG-export naar derde landen. In 1983 en 1984 lag de EG-exportprijs zelfs boven de prijs die werd betaald in de intra-handel. Er is geen ander product waarbij de intra- en extra-prijzen gemiddeld zo dicht bij elkaar liggen. Dit komt omdat bij het wegwerken van de overtollige voorraden mager poeder een belangrijk deel op de interne markt afgezet wordt via speciale programma's ten behoeve van bijvoorbeeld de veevoederindustrie en de voedings- en genotmiddelenindustrie.

Condens is binnen het totale pakket zuivelprodukten in de EG een minder belangrijk product. Het prijsniveau van de intra-handel lag gemiddeld 26% boven dat van de extra-handel. Aan het begin van de jaren tachtig was het verschil slechts een procent of tien. In 1988-89 bedroeg het verschil meer dan 60%, terwijl het in 1991 al weer was gedaald tot 34%.

Vol melkpoeder is het enige zuivelproduct waarvan de export naar derde landen groter is dan de waarde van de intra-handel. In de eerste helft van de periode 1980-91 lagen de intra-prijs en de extra-prijs vrijwel gelijk, waarna het prijsniveau van de export duidelijk onder dat van de intra-handel kwam te liggen. Over de gehele periode bezien was het prijsniveau van de intra-handel 18% hoger.

Kaas is het produkt met het op één na hoogste verschil in prijsniveau tussen de intrahandel en de extra-handel, namelijk gemiddeld 47%. Het niveauverschil fluctueert relatief weinig: tussen de 36 en 64%. Het prijsverschil is voor een deel te verklaren uit de verschillen in samenstelling van het pakket kaas dat wordt verhandeld binnen de EG en het pakket dat wordt geëxporteerd naar derde landen. Overigens is de intra-handel met een waarde van gemiddeld 4,6 miljard ECU in 1989-91 bijna acht keer zo groot als de export naar de wereldmarkt (figuur 3.8).



Figuur 3.8 Vergelijking van de prijsniveaus van de intra-handel en de extra-handel in Kaas ten opzichte van de gemiddelde EG-exportprijs naar derde landen in 1984-'86 (= 100)

De Europese Gemeenschap is niet het enige economische blok dat haar zuivel-industrie beschermt. Ook andere blokken beschermen de eigen zuivelindustrie. Hierdoor is de wereldmarkt een restmarkt geworden voor de afzet van de overschotten. Bij een geheel vrije markt zou de wereldmarktprijs flink hoger komen te liggen. Verschillende liberalisatie-studies komen tot stijgingen - tussen de 15 en 60% - van de wereldmarktprijs. Bij een liberalisatie van de wereldzuivelmarkt zullen de melkveehouders in de EG evenwel geconfronteerd worden met een lagere melkprijs.

## 4. HET VERBRUIK VAN KAAS IN DE EG-LIDSTATEN

### 4.1 De berekeningsmethode en het EG-productievolume

In hoofdstuk 3 zijn de handelsstromen van zuivelprodukten binnen de EG geanalyseerd. Elke lidstaat is ook producent van zuivelprodukten en wanneer de gegevens van de handel worden gekoppeld aan de binnenlandse produktie, dan kan hieruit per handelspartner worden berekend welk aandeel dat herkomstland heeft in het totale binnenlandse verbruik van het importerende land. In dit hoofdstuk wordt dit gedaan voor het belangrijkste produkt in de zuivelhandel: kaas, een produkt met een hoge toegevoegde waarde.

#### 4.1.1 De wijze van berekenen

De totale kaasimport in land A uit land B kan worden uitgedrukt in procenten van het binnenlandse verbruik in land A. Het is echter nog maar de vraag of alles wat uit B wordt geïmporteerd ook in land A wordt verbruikt. Het is zeer wel mogelijk en in sommige gevallen zelfs zeer waarschijnlijk dat een deel van de import uit land B wordt doorverkocht naar land C. Bovendien is er ook bijna altijd import in land B uit land A. De totale import uitgedrukt in procenten van het binnenlands verbruik is daarom geen ideaal kengetal. Het is beter de netto-import af te zetten tegen het binnenlandse verbruik. Bij deze methode wordt ook direct duidelijk hoe hoog de zelfvoorzieningsgraad van het importerende land is.

Met behulp van de matrices kan voor elke lidstaat het netto-invoervolume worden uitgerekend. Deze netto-invoer vermeerderd met de binnenlandse produktie is gelijk aan het binnenlands verbruik.

Stel land A heeft een totale netto-import van 75 en de eigen produktie is 250. Het totale binnenlands verbruik is dan gelijk aan  $75 + 250 = 325$ . In het geval land A een negatieve netto-import heeft (dus netto-exporterend is) van bijvoorbeeld -80, dan is het binnenlands verbruik dus  $-80 + 250 = 170$ . Het netto-importvolume (positief of negatief) kan per herkomstland worden uitgedrukt in procenten van het binnenlands verbruik. De aandelen kunnen dus zowel positief als negatief zijn. Tabel 4.1 geeft een voorbeeld van de aandelen voor de Bondsrepubliek voor enkele jaren uit de reeks 1980-1991.

Het netto-importvolume uit Nederland in 1987 was gelijk aan 15,8% van het Duitse binnenlandse verbruik. Hier stond een netto-exportvolume naar Italië tegenover dat bijna even groot was. Het netto-importvolume uit de EG-12 in 1987 bedroeg bijna 6% van het binnenlands verbruik in de Bondsrepubliek. Het exportsaldo naar derde landen was vrijwel even groot en dus kan worden geconcludeerd dat produktie en verbruik in 1987 ongeveer in evenwicht waren. In 1990 daarentegen werd 4% van het binnenlandse verbruik geïmporteerd. Die 4% kwam als volgt tot stand: de netto-invoer uit andere lidstaten was 7,6% van het verbruik, terwijl de netto-export naar derde landen 3,6% bedroeg. Netto importeerde Duitsland uit Frankrijk, Nederland, Denemarken en (soms) Ierland. Als aandeel in het binnenlands verbruik van Duitsland nam het netto-invoervolume vanuit Nederland in de periode 1987-91 iets af. Tegelijkertijd neemt ook het netto-exportvolume naar Italië als aandeel in het Duitse binnenlandse verbruik af. Al met al is de Bondsrepubliek in de periode 1988-91 een steeds groter deel van de binnenlandse consumptie gaan importeren.

Tabel 4.1 Aandelen in % van het netto-invoervolume in het binnenlands verbruik van de Bondsrepubliek

Herkomst	'87	'88	'89	'90
Frankrijk	6,7	5,9	5,9	6,3
België/Luxemburg	-2,7	-2,4	-2,2	-2,0
Nederland	15,8	14,9	14,3	13,9
Italië	-13,1	-12,3	-11,2	-10,0
Verenigd Koninkrijk	-2,5	-3,2	-2,7	-2,4
Ierland	0,1	0,1	-0,0	-0,0
Denemarken	3,4	2,8	3,0	2,9
Griekenland	-1,4	-0,9	-0,9	-0,8
Portugal	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0
Spanje	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4
EG-12	5,9	4,7	5,9	7,6
Niet-EG	-5,4	-4,6	-4,0	-3,6
Wereld	0,5	0,0	1,9	4,0

#### 4.1.2 De productie van kaas

De kaasproductie in de EG-12 is gestegen van 3,9 miljoen ton in 1980 tot 5,2 miljoen ton in 1991 (FAO Production Yearbook). Over de gehele periode 1981-1990 (driejaarlijkse gemiddelden) groeide de kaasproductie jaarlijks met gemiddeld 2,6%. In de eerste helft van de jaren tachtig lag de groeivoet een fractie hoger dan in de tweede helft. Ondanks de melkquotering is de kaasproductie in de EG blijven groeien. Frankrijk is met 1,5 miljoen ton (in 1991) de grootste producent; haar aandeel in de EG-productie in 1980 en 1991 was in beide jaren 29%. De Duitse kaasproductie is maar iets kleiner dan die van Frankrijk, namelijk 1,2 miljoen ton in 1991. De Bondsrepubliek had niet alleen de hoogste groeivoet van alle lidstaten (4,4% over de periode 1981-1990), maar bovendien was de groeivoet in de tweede helft - na invoering van de quota - hoger dan in de eerste helft van de periode. Bij de andere belangrijke producenten was dit niet het geval. Hierdoor steeg het Duitse aandeel in de EG-kaasproductie van 20% in 1980 naar 24% in 1991. De Italiaanse productie zat in 1991 net onder de 700.000 ton en de productie in Nederland overschreed in dat jaar voor het eerst de grens van 600.000 ton. In 1991 produceerden deze vier landen 78% van de totale EG-productie.

De totale EG-productie bedroeg in 1989-1991 gemiddeld iets meer dan 5 miljoen ton per jaar. Het interne verbruik van kaas was 4,7 miljoen ton, zodat er ten opzichte van de consumptie een overschot was van ruim 7% dat moest worden afgezet op de wereldmarkt.

## 4.2 Ontwikkelingen in het verbruik van kaas

### 4.2.1 De belangrijkste verbruikers

Drie van de vier in de vorige paragraaf genoemde belangrijkste produktielanden van kaas behoren absoluut gezien ook tot de grootste verbruikers (tabel 4.2). Toch overtreft de Franse productie het verbruik met bijna 20%. In de Bondsrepubliek is het verschil tussen consumptie en productie slechts enkele procenten en in Italië is de productie 20 à 25% lager dan het verbruik. Het Nederlandse verbruik is slechts circa een derde van de productie en Nederland exporteert (netto) dus een groot deel van de eigen kaasproductie. In Ierland en Denemarken is die verhou-



ding nog schever, maar die landen hebben absoluut gezien een erg laag eigen verbruik.

Gemiddeld voor de hele EG bedraagt het kaasverbruik per hoofd per jaar 13,5 kg. Frankrijk en Griekenland hebben met respectievelijk 21,6 en 24,6 kg het hoogste verbruik per hoofd. Het laagste verbruik hebben het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Spanje en Portugal, die tussen 4,6 en 7,8 kg zitten. De overige lidstaten hebben een verbruik per hoofd dat nauwelijks afwijkt van het EG-gemiddelde.

Het kaasverbruik in EG-12 is in de periode 1987-90 met 2,5% per jaar gegroeid (tabel 4.2). Voor EG-10 (1981-90) is dat nog een fractie hoger. De groei van het verbruik is in alle landen, met uitzondering van Nederland en Ierland, te danken aan een hoger verbruik per hoofd. Alleen in de twee genoemde landen groeide de bevolking harder dan het totale verbruik. In Ierland ligt het verbruik per hoofd erg laag (4,6 kg), maar het Nederlandse verbruik (13,7 kg) wijkt nauwelijks af van het EG-gemiddelde.

Tabel 4.2 *Productie en verbruik van kaas in de EG, gemiddeld per jaar 1989-91 (x 1.000 ton) en de groei van het verbruik 1981-1990 op basis van driejaarlijkse gemiddelden*

	Productie	Verbruik	Groeivoet verbruik
Frankrijk	1.471	1.235	2,4
België/Luxemburg	68	139	1,9
Nederland	584	210	0,2
Bondsrepubliek	1.145	1.195	4,8
Italië	691	907	1,1
Verenigd Koninkrijk	297	446	2,9
Ierland	74	16	-0,6
Denemarken	286	68	3,4
Griekenland a)	218	251	1,4
Portugal b)	58	59	4,5
Spanje b)	158	178	0,6
EG-12 b)	5.050	4.704	2,5

a) Groeivoet 1982-90; b) Groeivoet 1987-90.

#### 4.2.2 De verhouding tussen productie en verbruik per lidstaat

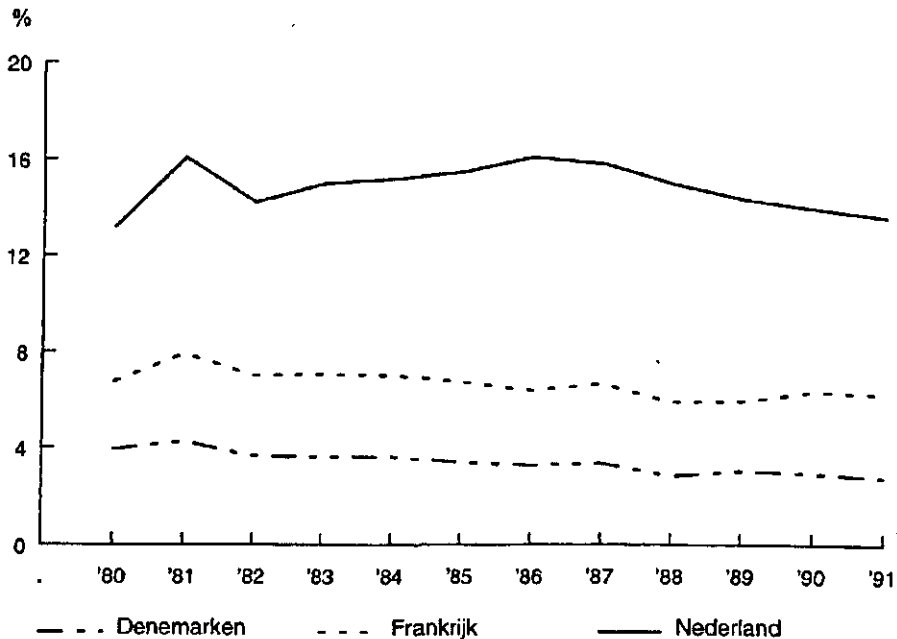
In deze paragraaf wordt per lidstaat een overzicht gegeven van de belangrijkste kenmerken van en ontwikkelingen in het binnenlandse verbruik. Hierbij worden de herkomstlanden die een positief aandeel hebben in het binnenlandse verbruik nader toegelicht. In de bijlage (tabel B10 t/m B21) wordt van elke lidstaat een volledig overzicht gegeven met alle positieve en negatieve aandelen.

Omdat de Franse productie het eigen verbruik ruim overtreft, is het land netto-exporteur naar alle andere lidstaten met uitzondering van Nederland. Omdat Frankrijk ook een belangrijke export heeft naar Nederland is het aandeel, van het netto-importvolume uit Nederland, in het Franse verbruik nogal laag. Het aandeel van het netto-importvolume uit Nederland in het binnenlandse (Franse) verbruik nam toe van 2% in het begin van de jaren tachtig tot 3% in 1987-89, waarna een lichte daling optrad. Wanneer het bruto-volume wordt afgezet tegen het verbruik, dan wordt het Nederlandse aandeel ongeveer 4%.

België/Luxemburg importeert de helft van haar kaasverbruik (Bijlage, tabel B11). Het is netto-importerend ten opzichte van haar drie buurlanden en het heeft een netto-export naar Italië en het Verenigd Koninkrijk. Het aandeel van de netto-import uit Nederland in het verbruik schommelt over de periode 1980-1991 steeds rond de 30%. Het aandeel van de Bondsrepubliek en Frankrijk ligt in de meeste jaren iets onder de 20%. In de laatste twee jaar is het Franse aandeel flink gegroeid.

Nederland is alleen netto-importerend uit Ierland en Denemarken, maar de aandelen van de netto-import uit deze twee landen in het Nederlandse verbruik zijn bijzonder laag (Bijlage, tabel B12).

Het totale kaasverbruik in de Bondsrepubliek is vrijwel even groot als dat van Frankrijk. In tegenstelling tot Frankrijk kent Duitsland een flinke invoer. Het netto-invoervolume is echter gering, omdat het ook een grote uitvoer heeft, met name naar Italië. De netto-invoer uit Nederland bedraagt tussen de 13% en 16% van het binnenlandse verbruik (figuur 4.1). De netto-import uit Denemarken en Frankrijk is beduidend kleiner (respectievelijk 6% en 3%).

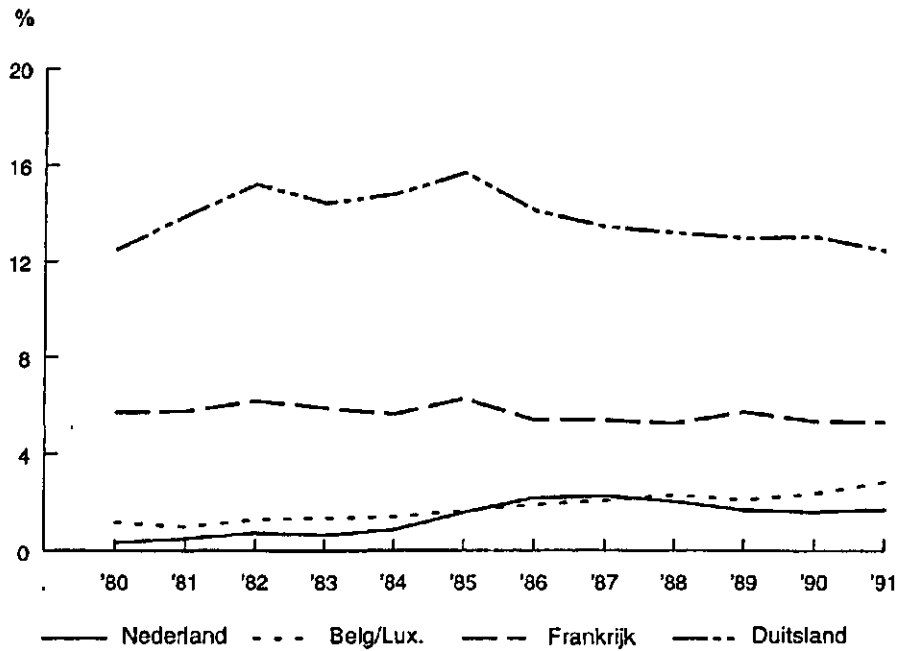


Figuur 4.1 Aandelen in het Duitse verbruik van kaas; het netto-importvolume uit genoemde landen in % van het binnenlands verbruik

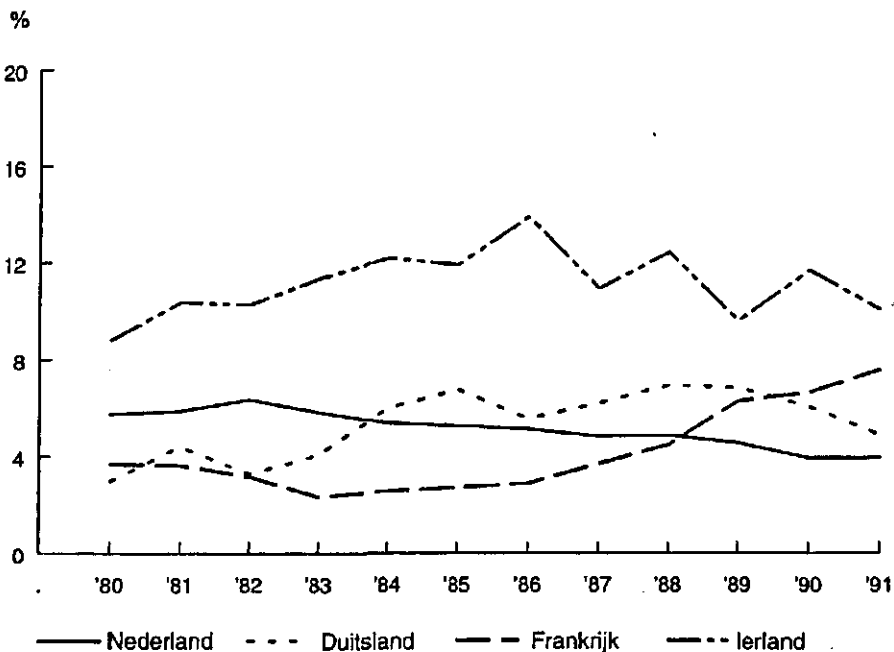
Italië heeft het op twee na grootste kaasverbruik van de EG-lidstaten. De eigen produktie wordt aangevuld met een flinke hoeveelheid invoer. De uitvoer is vrij klein, zodat er sprake is van een aanzienlijke netto-import. Figuur 4.2 geeft de hoogste aandelen van de netto-import in het Italiaanse verbruik uit de belangrijkste leverende landen.

Het Verenigd Koninkrijk produceert slechts twee derde van haar binnenlandse verbruik. Naast de in figuur 4.3 genoemde landen hebben ook Denemarken en België/Luxemburg een heel klein aandeel in het binnenlandse verbruik van het Verenigd Koninkrijk. Het Nederlandse aandeel daalt, terwijl het Franse aandeel stijgt.

Ierland heeft een zeer laag verbruik per hoofd (4,6 kg/jaar) en bovendien ook het kleinste aantal inwoners van alle lidstaten. Dit leidt tot een verbruik van slechts 16.000 ton per jaar. Alleen in de handel met Frankrijk is er sprake van een netto-importvolume.



Figuur 4.2 Aandelen in het Italiaanse verbruik van kaas; het netto-importvolume uit genoemde landen in % van het binnenlands verbruik



Figuur 4.3 Aandelen in het kaasverbruik van het Verenigd Koninkrijk; het netto-importvolume uit genoemde landen in % van het binnenlands verbruik

Denemarken heeft wel een verbruik per hoofd op het EG-niveau, maar het is ook een klein land en het totale verbruik is bepaald niet indrukwekkend. Ook hier vindt men alleen een bescheiden netto-invoervolume uit Frankrijk. Het Franse aandeel in het verbruik is in de periode 1980-91 gegroeid van circa 2% naar circa 6%.

Het Griekse verbruik per hoofd is hoog en de eigen produktie wordt aangevuld met importen uit met name Nederland, de Bondsrepubliek en Denemarken. Deze drie landen hebben samen een aandeel in het Griekse verbruik van ongeveer 12%. Het Nederlandse aandeel is een paar procent toegenomen tot ongeveer 6%, ten koste van Duitsland en Denemarken.

In Portugal wordt erg weinig kaas geproduceerd en gegeten. Er is geen noemenswaardige import.

In Spanje is het verbruik per hoofd net zo laag als in Ierland, maar met 39 miljoen inwoners leidt dit toch nog tot een flink verbruiksvolume. Nederland heeft veruit het grootste aandeel in de netto-invoer en het aandeel in het verbruik bedroeg in 1990 en 1991 ongeveer 6 à 7%.

De EG-12 als totaal is netto-importerend uit maar vier lidstaten: Denemarken, Ierland, Nederland en Frankrijk. Het netto-importvolume uit de eerste twee landen vertegenwoordigt een aandeel in het verbruik van ruim 1% elk. Het Franse aandeel is gegroeid van 2,7% in 1986 naar 3,7% in 1991. Het Nederlandse aandeel begon op 6,5% in 1986, waarna het iets terugliep om vervolgens in 1991 weer op het niveau van 1986 terug te komen.

#### 4.2.3 De belangrijkste leveranciers

Frankrijk, Nederland en Denemarken zijn de leveranciers met een aanzienlijk grotere produktie dan verbruik.

Frankrijk is een belangrijke leverancier voor Duitsland en Italië. Het heeft een aandeel van circa 6% in het Duitse verbruik en een aandeel van ruim 5% in de Italiaanse consumptie. In het veel kleinere verbruik van het Verenigd Koninkrijk en België/Luxemburg heeft Frankrijk ook belangrijke aandelen.

Voor Nederland is vooral het verbruik in de Bondsrepubliek heel erg belangrijk, maar ook België/Luxemburg en Frankrijk consumeren een flinke hoeveelheid Nederlandse kaas.

Denemarken is binnen de EG vooral een leverancier van de Bondsrepubliek. Haar aandeel in het Duitse verbruik ligt maar rond de 3%, maar in volume gemeenten is dat voor Denemarken wel een belangrijk afzetkanaal.

In paragraaf 4.1.2 is berekend dat de produktie in de EG 7% hoger is dan het verbruik. Omdat er ook nog een kleine invoerstroom van kaas uit derde landen is, moet bijna 10% van de produktie worden afgezet op de wereldmarkt. Dit komt overeen met 460.000 ton per jaar in de periode 1989-91 (Bijlage, tabel B22). De belangrijkste exporteurs naar derde landen zijn Frankrijk, Nederland, Bondsrepubliek en Denemarken. Voor Frankrijk hebben de derde landen een aandeel van 23% in het totale Franse uitvoervolume. Voor Nederland en de Bondsrepubliek is dat 20% en voor Denemarken maar liefst 69%. Deze vier landen verzorgen samen 85% van het EG-exportvolume van kaas naar derde landen.

Voor de meeste zuivelprodukten is de prijs op de wereldmarkt aanzienlijk lager dan de interne EG-prijs. Het prijsverschil tussen interne markt en wereldmarkt hangt echter sterk samen met de kaassoort. Zo is de Franse exportprijs naar de EG-landen slechts een procent of vijf hoger dan de uitvoerprijs naar derde landen. Voor het kaastype dat Nederland en Duitsland exporteren is het verschil echter 60%. Deze export kan dus alleen plaatsvinden met behulp van flinke exportrestituties.

Voor Denemarken is de export naar derde landen erg belangrijk. Voor twee derde deel bestaat het uit feta-kaas, die wordt afgezet in Iran, Egypte en Saoedi-Arabië voor een prijs van circa 930 ECU per ton. Feta die wordt geëxporteerd naar Griekenland brengt echter 2.300 ECU per ton op. De "kale" exportprijs van Deense feta naar derde landen (930 ECU) komt neer op ruim twee gulden per kilo. Het moge duidelijk zijn dat deze uitvoerstroom alleen maar mogelijk is met behulp van aanzienlijke restituties.

## 5. SLOTBESCHOUWINGEN

De stijgende melkproductie in de EG leidde tot afzetproblemen en steeds hogere kosten voor het zuivelbeleid. Mede om de budgetlasten beter in de hand te kunnen houden is de quotering ingevoerd. Om zo veel mogelijk toegevoegde waarde te halen uit een kleiner volume melk is de zuivelindustrie zich gaan toeleggen op produkten met een hogere graad van verwerking. In de praktijk betekent dit vooral dat een groter deel van de melkplas wordt verwerkt tot kaas, terwijl een kleiner deel wordt verwerkt tot boter. Deze ontwikkeling heeft zich voorgedaan in alle belangrijke zuivelproducerende landen, met uitzondering van Ierland.

Binnen de EG wordt nu jaarlijks voor zo'n 10 miljard ECU aan zuivelprodukten geïmporteerd. Deze import komt voor slechts 7% uit derde landen. De EG heeft wel een grote export naar derde landen; het exportsaldo bedraagt (gemiddeld over 1989-91) meer dan 3 miljard ECU per jaar. In de periode 1980-91 was de groeivoet van de totale EG-invoer (vrijwel geheel intra-handel) drie keer zo groot als de groeivoet van de netto-export naar derde landen. Gezien de problemen op de wereldmarkt lijkt een flinke groei van de uitvoer naar derde landen op korte termijn niet erg waarschijnlijk. Gelet op de afspraken in GATT-verband is eerder een vermindering van deze uitvoer te verwachten. De groei zal dan ook voornamelijk plaatsvinden in de intra-handel. Hierin speelt de liberalisering van het goederenverkeer een rol, maar zeker zo belangrijk is dat de nationale markten vaak niet groot genoeg zijn om nieuw ontwikkelde produkten rendabel te kunnen produceren. Deze nieuwe produkten zullen nodig zijn om een hogere toegevoegde waarde te creëren. Tot nu toe is dat vooral gebeurd door meer melk te verwerken tot kaas.

De verschuiving naar verwerkte produkten blijkt ook uit de handelcijfers. De groeivoet van de EG-invoerwaarde (intra plus extra) in de periode 1980-91 is 7,4% voor verwerkte produkten en 3,5% voor half-verwerkte produkten. De netto-exportwaarde van verwerkte produkten nam met gemiddeld 7,5% per jaar toe, terwijl bij de half-verwerkte produkten de groeivoet negatief was. De verwerkte produkten zijn dus zowel in het intra-handelsverkeer als bij de export naar derde landen belangrijker geworden. Gezien het streven van de industrie naar produkten met een hogere toegevoegde waarde is het te verwachten dat deze tendens zich zal voortzetten.

Nederland is op de interne markt met een (bruto-)aandeel van 21% de op één na belangrijkste leverancier voor het totale pakket zuivelprodukten. Het marktaandeel van de Bondsrepubliek is een paar procent hoger en het Franse aandeel is net iets kleiner dan het Nederlandse. Met een netto-exportwaarde van 1,2 miljard ECU per jaar (gemiddeld 1989-91) is kaas verreweg het belangrijkste produkt voor Nederland. In de periode 1980-91 groeide de netto-exportwaarde van kaas met 8% per jaar. Nederland is ook een netto-exporteur voor boter, condens en vol melkpoeder. De groeivoet voor deze drie produkten was nul of negatief. De Bondsrepubliek is veruit de belangrijkste markt voor Nederlandse zuivelprodukten.

Het verschil in prijsniveau tussen de interne markt en de wereldmarkt bedraagt gemiddeld 29%. Om de overschotten af te kunnen zetten buiten de Gemeenschapsgrenzen, wordt het prijsverschil overbrugd door uitvoerrestituties. Andere economische blokken beschermen ook hun zuivelindustrie. De wereldmarkt is daardoor als een restmarkt voor overschotten te beschouwen. Door handelsliberalisatie zal het verschil tussen de interne prijs en die op de wereldmarkt verminderen.

In welke mate en met wat voor gevolgen voor de produktie en de handel, hangt af van de mate waarin de liberalisatie wordt toegepast.

De EG-produktie van kaas ligt ruim boven het interne verbruik. Nederland heeft het grootste verschil tussen produktie en verbruik, maar ook Frankrijk en Denemarken produceren aanzienlijk meer dan ze verbruiken. Hierdoor kunnen deze landen voorzien in een flink deel van het verbruik in andere lidstaten. Nederland heeft een belangrijk aandeel in het binnenlandse verbruik in de Bondsrepubliek en België/Luxemburg.

Per saldo zet de EG (in 1989-91) 460.000 ton kaas per jaar af op de wereldmarkt. Beperkingen in de exportmogelijkheden naar derde landen zal voor Denemarken de meeste problemen opleveren, aangezien van de Deense export twee derde deel naar derde landen gaat. Daarbij komt dat een groot deel van deze export betrekking heeft op laagwaardige kaas. De andere grote kaasexporteurs zetten "slechts" een vijfde deel van hun export af op de wereldmarkt.

## **BIJLAGE**

## Bijlage

In deze bijlage treft u de volgende tabellen aan:

- Samenvattende tabellen van de bruto en netto-invoerwaarde (1989-91) van zuivelprodukten, alsmede de groeivoet (1981-90), voor de "oude" lidstaten (tabel B1 t/m B9).
- Netto-kaasvoer uit de verschillende herkomstlanden als percentage van het binnenlands verbruik van de importerende lidstaten (tabel B10 t/m B21).
- Gemiddelde jaarlijkse kaasexport, in tonnen, van de lidstaten in 1989-91 (tabel B22).



Tabel B1 Invoer van zuivelprodukten in EG-9

	Gemiddelde invoerwaarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaarlijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Totaal	9.543	-3.620	6,0	1,8
waarvan				
Kaas	4.345	-836	7,4	7,5
Mager poeder	1.020	-514	6,4	1,5
Melk/room	559	-74	*)	*)
Boter	1.778	-398	-0,3	-5,8
Condens	281	-451	8,3	-2,5
Vol poeder	418	-1.121	9,2	3,4
Verse melk	835	-135	7,1	11,3

\*) Niet beschikbaar.

Tabel B2 Invoer van zuivelprodukten in Frankrijk

	Gemiddelde invoerwaarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaarlijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Totaal	929	-1.737	9,6	3,0
waarvan				
Kaas	404	-845	9,2	5,1
Mager poeder	74	-94	17,2	-3,3
Melk/room	63	-80	*)	*)
Boter	230	-58	3,0	-12,1
Condens	36	-17	52,1	-11,7
Vol poeder	14	-417	19,3	4,7
Verse melk	81	-133	19,3	6,0

\*) Niet beschikbaar.

Tabel B3 Invoer van zuivelprodukten in België/Luxemburg

	Gemiddelde invoerwaarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaarlijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Totaal	1.189	-6	4,3	*)
waarvan				
Kaas	510	269	6,7	3,2
Mager poeder	58	-81	8,0	-1,9
Melk/room	98	20	*)	*)
Boter	331	-10	-2,2	*)
Condens	24	-48	0,7	*)
Vol poeder	77	-22	8,2	-5,1
Verse melk	64	-153	20,2	14,2

\*) Niet beschikbaar.

Tabel B4 Invoer van zuivelprodukten in Nederland

	Gemiddelde invoer- waarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaar- lijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Totaal	1.805	-1.575	7,4	1,2
waarvan				
Kaas	233	-1.230	12,6	8,1
Mager poeder	492	229	8,0	9,8
Melk/room	91	37	*)	*)
Boter	384	-218	-0,1	-1,8
Condens	128	-229	8,9	-5,0
Vol poeder	190	-284	10,6	0,2
Verse melk	166	129	14,1	18,3

\*) Niet beschikbaar.

Tabel B5 Invoer van zuivelprodukten in de Bondsrepubliek

	Gemiddelde invoer- waarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaar- lijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Totaal	2.158	-905	7,9	-0,4
waarvan				
Kaas	1.453	474	8,4	14,1
Mager poeder	95	-522	0,1	9,0
Melk/room	37	-237	*)	*)
Boter	335	72	8,9	*)
Condens	64	-136	5,3	0,7
Vol poeder	62	-123	6,1	9,1
Verse melk	48	-416	5,2	4,7

\*) Niet beschikbaar.

Tabel B6 Invoer van zuivelprodukten in Italië

	Gemiddelde invoer- waarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaar- lijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Totaal	2.163	1.730	5,2	3,9
waarvan				
Kaas	1.061	679	5,6	3,1
Mager poeder	268	267	5,3	5,3
Melk/room	161	159	*)	*)
Boter	119	79	-1,0	-5,2
Condens	13	10	15,9	26,6
Vol poeder	64	63	12,7	12,7
Verse melk	447	446	3,2	3,3

\*) Niet beschikbaar.

Tabel B7 Invoer van zuivelprodukten in Verenigd Koninkrijk

	Gemiddelde invoer- waarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaar- lijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Totaal	1.132	495	2,2	1,9
waarvan				
Kaas	615	493	6,4	5,6
Mager poeder	19	-130	5,6	-0,8
Melk/room	106	65	*)	*)
Boter	336	201	-5,0	-4,7
Condens	13	-28	6,6	3,2
Vol poeder	7	-106	-2,0	12,8
Verse melk	14	-8	24,3	50,8

\*) Niet beschikbaar.

Tabel B8 Invoer van zuivelprodukten in Ierland

	Gemiddelde invoer- waarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaar- lijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Totaal	64	-765	8,3	5,4
waarvan				
Kaas	26	-182	12,2	6,6
Mager poeder	2	-163	21,7	4,6
Melk/room	3	-16	*)	*)
Boter	7	-344	-3,4	5,8
Condens	1	-2	-12,5	*)
Vol poeder	1	-51	-12,0	-1,4
Verse melk	14	10	67,1	*)

\*) Niet beschikbaar.

Tabel B9 Invoer van zuivelprodukten in Denemarken

	Gemiddelde invoer- waarde in miljoen ECU 1989-91		Groeivoet driejaar- lijkse gemiddelde '80-'82 tot '89-'91	
	bruto	netto	bruto	netto
Totaal	105	-856	4,7	2,8
waarvan				
Kaas	43	-495	14,0	4,0
Mager poeder	11	-19	-5,7	22,8
Melk/room	2	-23	*)	*)
Boter	35	-120	2,2	-4,2
Condens	1	0	20,1	*)
Vol poeder	4	-180	-0,4	5,6
Verse melk	1	-9	*)	-1,4

\*) Niet beschikbaar.

Tabel B10 Netto-invoer uit herkomstland als % van het Franse binnenlandse kaasverbruik

Herkomst	'80	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'88	'89	'90	'91
België/Lux.	-2,2	-2,1	-2,2	-2,1	-1,6	-1,9	-1,9	-1,8	-2,1	-2,0	-2,6	-2,8
Nederland	1,8	2,0	2,0	2,3	2,6	2,7	2,8	3,0	3,0	3,0	2,8	2,6
B.R.D.	-5,5	-5,7	-5,7	-5,7	-5,5	-5,6	-5,1	-5,4	-5,0	-5,2	-6,1	-6,6
Italië	-4,6	-4,7	-5,2	-4,8	-4,6	-5,2	-4,2	-4,2	-4,2	-4,4	-3,9	-3,8
Ver. Kon.	-1,3	-1,3	-1,0	-0,8	-0,9	-0,9	-1,0	-1,2	-1,7	-2,2	-2,6	-2,7
Ierland	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2
Denemarken	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,1	-0,2	-0,3	-0,2	-0,2	-0,3	-0,3
Griekenland	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Portugal	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0
Spanje	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3	-0,3	-0,2	-0,3	-0,2	-0,2	-0,3
EG-12	-12,3	-12,3	-12,6	-11,6	-10,6	-11,5	-10,0	-10,3	-10,6	-11,4	-13,2	-14,3
Niet-EG	-5,3	-6,4	-5,3	-7,6	-8,4	-6,7	-5,5	-5,3	-5,9	-6,3	-6,3	-5,7
Wereld	-17,5	-18,7	-17,9	-19,3	-19,0	-18,2	-15,6	-15,7	-16,5	-17,7	-19,5	-20,0

binnenlands  
gem. verbruik  
in tonnen/jaar  
'80-'82: 1.000.601  
'84-'86: 1.125.151  
'89-'91: 1.235.230  
groeivoet (%)  
'81-'85: 2,98  
'85-'90: 1,88  
'81-'90: 2,37

Tabel B11 Netto-invoer uit herkomstland als % van het België/Lux. binnenlandse kaasverbruik

Herkomst	'80	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'88	'89	'90	'91
Frankrijk	18,7	18,3	18,7	17,5	14,8	17,2	17,2	17,1	19,1	17,9	23,0	24,6
Nederland	32,5	29,1	27,1	32,5	33,3	31,8	32,4	30,5	29,7	30,1	30,4	30,9
B.R.D.	11,6	14,2	16,2	17,5	19,2	18,3	20,4	20,6	18,7	17,5	16,9	17,0
Italië	-8,1	-6,8	-9,1	-9,5	-10,4	-12,5	-13,8	-15,0	-16,9	-14,2	-15,2	-17,9
Ver. Kon.	-2,7	-3,7	-2,4	-4,1	-9,1	-10,6	-10,5	-9,5	-11,0	-8,5	-10,4	-11,5
Ierland	0,0	0,0	0,0	-0,0	0,3	-0,1	-0,0	0,0	0,4	0,7	0,8	1,4
Denemarken	0,8	0,8	0,8	2,2	3,6	3,6	3,2	3,2	2,8	1,6	1,4	2,0
Griekenland	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,6	-0,8	-0,4	-0,1	-0,0	0,0	-0,6
Portugal	-0,0	-0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,2
Spanje	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	0,1	0,4	-0,0	-0,1	-0,2
EG-12	52,6	51,8	51,2	56,0	51,5	47,2	48,0	46,4	43,2	45,1	46,9	45,6
Niet-EG	6,5	5,2	5,5	7,2	8,8	8,6	8,6	7,7	8,0	6,7	5,1	4,4
Wereld	59,1	57,0	56,7	63,2	60,3	55,7	56,7	54,1	51,2	51,3	51,9	50,0

binnenlands  
gem. verbruik  
in tonnen/jaar  
'80-'82: 117.370  
'84-'86: 122.484  
'89-'91: 139.156  
groeivoet (%)  
'81-'85: 1,07  
'85-'90: 2,59  
'81-'90: 1,91

Tabel B12 Netto-invoer uit herkomstland als % van het Nederlandse binnenlandse kaasverbruik

Herkomst	'80	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'88	'89	'90	'91	binnenlands gem. verbruik in tonnen/jaar '80-'82: 206.302 '84-'86: 201.800 '89-'91: 209.771
Frankrijk	-8,2	-9,7	-10,1	-12,2	-12,9	-15,7	-16,8	-17,4	-17,8	-18,8	-16,1	-15,2	
België/Lux.	-17,4	-16,7	-16,3	-20,5	-18,4	-20,0	-21,0	-18,9	-18,7	-20,8	-19,6	-20,4	
B.R.D.	-49,3	-56,6	-58,8	-64,9	-59,8	-73,1	-76,8	-73,4	-74,2	-77,7	-75,8	-84,2	
Italië	-1,3	-1,9	-3,2	-2,9	-3,6	-7,5	-10,2	-10,2	-9,4	-7,9	-6,6	-7,0	
Ver. Kon.	-9,1	-10,3	-10,7	-10,4	-9,0	-10,4	-10,6	-9,1	-11,1	-9,7	-8,6	-8,1	
Ierland	-0,0	-0,1	0,1	-0,3	0,0	-0,1	0,1	0,4	1,3	3,2	1,0	2,0	
Denemarken	0,4	0,7	0,6	0,3	0,3	0,0	-0,1	0,2	0,6	0,4	0,8	0,4	
Griekenland	-3,1	-3,3	-4,8	-4,3	-3,4	-4,7	-4,9	-4,2	-3,6	-5,6	-6,2	-8,1	
Portugal	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,5	-0,3	-0,3	-0,4	-0,2	-0,3	-0,3	
Spanje	-1,3	-1,4	-1,6	-1,7	-1,7	-2,2	-2,1	-2,8	-2,5	-4,4	-5,1	-5,6	
EG-12	-89,4	-99,5	-105,2	-117,1	-108,8	-134,1	-142,8	-135,6	-135,9	-141,3	-136,4	-146,4	
niet-EG	-26,4	-35,1	-34,6	-33,6	-32,2	-30,2	-29,2	-27,8	-32,5	-38,4	-32,7	-40,8	
Wereld	-115,9	-134,6	-139,8	-150,7	-141,0	-164,2	-172,0	-163,4	-168,4	-179,7	-169,1	-187,2	

Tabel B13 Netto-invoer uit herkomstland als % van het Duitse binnenlandse kaasverbruik

Herkomst	'80	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'88	'89	'90	'91	binnenlands gem. verbruik in tonnen/jaar '80-'82: 783.623 '84-'86: 901.423 '89-'91: 1.194.525
Frankrijk	6,8	7,9	7,0	7,1	7,0	6,8	6,4	6,7	5,9	5,9	6,3	6,2	
België/Lux.	-1,7	-2,3	-2,3	-2,5	-2,7	-2,4	-2,8	-2,7	-2,4	-2,2	-2,0	-1,8	
Nederland	13,2	16,1	14,2	15,0	15,2	15,4	16,1	15,8	14,9	14,3	13,9	13,6	
Italië	-12,4	-15,6	-15,8	-14,6	-15,5	-15,8	-13,9	-13,1	-12,3	-11,2	-10,0	-8,3	
Ver. Kon.	-1,3	-2,2	-1,3	-1,7	-2,5	-2,8	-2,4	-2,5	-3,2	-2,7	-2,4	-1,6	
Ierland	-0,0	0,2	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	0,1	0,1	-0,0	-0,0	0,1	
Denemarken	3,9	4,3	3,7	3,6	3,6	3,4	3,3	3,4	2,8	3,0	2,9	2,8	
Griekenland	-1,0	-1,3	-1,3	-1,0	-1,2	-1,7	-1,7	-1,4	-0,9	-0,9	-0,8	-0,6	
Portugal	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	
Spanje	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,4	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4	-0,3	
EG-12	7,4	6,9	4,1	5,9	4,0	3,0	4,7	5,9	4,7	5,9	7,6	10,0	
niet-EG	-4,9	-6,2	-4,7	-6,1	-7,5	-1,6	-4,4	-5,4	-4,6	-4,0	-3,6	-3,9	
Wereld	2,5	0,7	-0,6	-0,2	-3,5	1,4	0,4	0,5	0,0	1,9	4,0	6,1	

Tabel B14 Netto-invoer uit herkomstland als % van het Italiaanse binnenlandse kaasverbruik

Herkomst	'80	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'88	'89	'90	'91	binnenlands gem. verbruik in tonnen/jaar
Frankrijk	5,7	5,8	6,2	5,9	5,7	6,3	5,4	5,4	5,3	5,8	5,4	5,3	822.206
België/Lux.	1,2	1,0	1,3	1,4	1,4	1,6	1,9	2,1	2,3	2,1	2,3	2,8	910.285
Nederland	0,3	0,5	0,7	0,7	0,9	1,6	2,2	2,3	2,0	1,7	1,6	1,7	906.573
B.R.D.	12,5	13,9	15,2	14,4	14,8	15,7	14,1	13,5	13,2	13,0	13,0	12,5	
Ver. Kon.	-0,2	-0,2	0,0	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,3	-0,4	-0,4	-0,5	
Ierland	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	
Denemarken	0,7	0,9	0,9	1,0	1,0	1,2	1,0	0,9	0,7	0,7	0,8	0,8	
Griekenland	-0,1	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	groeivoet (%)
Portugal	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	'81-'85: 2,58
Spanje	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	0,0	-0,0	-0,0	'85-'90: -0,08
EG-12	20,1	21,7	24,1	23,3	23,6	26,4	24,6	24,1	23,3	22,9	22,7	22,6	'81-'90: 1,09
niet-EG	3,1	2,3	2,5	2,3	1,9	2,1	1,8	1,4	1,7	1,8	1,0	0,3	
Wereld	23,2	24,0	26,6	25,6	25,5	28,5	26,4	25,5	25,0	24,7	23,7	22,9	

Tabel B15 Netto-invoer uit herkomstland als % van het binnenlandse kaasverbruik in het Verenigd Koninkrijk

Herkomst	'80	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'88	'89	'90	'91	binnenlands gem. verbruik in tonnen/jaar
Frankrijk	3,7	3,6	3,2	2,3	2,6	2,7	2,9	3,7	4,5	6,3	6,6	7,6	346.133
België/Lux.	0,9	1,2	0,9	1,5	3,0	3,3	3,3	3,1	3,0	2,8	3,1	3,7	384.100
Nederland	5,7	5,9	6,3	5,8	5,4	5,2	5,1	4,8	4,9	4,5	3,9	3,9	446.223
B.R.D.	3,0	4,4	3,3	4,1	6,0	6,7	5,5	6,2	6,9	6,8	6,0	4,9	
Italië	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,2	0,1	0,2	0,6	0,8	0,8	1,0	
Ierland	8,8	10,4	10,3	11,3	12,2	11,9	13,9	10,9	12,4	9,6	11,7	10,1	
Denemarken	5,3	5,8	5,9	4,5	3,5	2,8	2,4	2,6	2,3	2,1	1,8	2,2	
Griekenland	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,1	-0,0	-0,0	0,0	-0,0	-0,0	0,1	groeivoet (%)
Portugal	-0,0	-0,0	-0,1	-0,0	-0,1	-0,0	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	'81-'85: 2,64
Spanje	0,0	0,0	0,0	-0,0	-0,0	-0,0	0,0	0,0	-0,0	0,0	-0,0	-0,0	'85-'90: 3,04
EG-12	27,9	31,7	30,2	29,8	32,9	32,8	33,1	31,5	34,6	32,9	33,9	33,4	'81-'90: 2,86
niet-EG	1,6	0,8	-1,8	0,3	-1,2	0,5	1,3	0,0	1,6	0,7	0,4	-1,3	
Wereld	29,5	32,5	28,4	30,1	31,7	33,3	34,4	31,5	36,2	33,6	34,3	32,1	

Tabel B16 Netto-invoer uit herkomstland als % van het Ierse binnenlandse kaasverbruik

Herkomst	'80	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'88	'89	'90	'91	binnenlands gem. verbruik in tonnen/jaar	'80-'82: 16.986	'84-'86: 12.142	'89-'91: 16.147	groeivoet (%)	'81-'85: -8,05	'85-'90: 5,87	'81-'90: -0,56
Frankrijk	0,6	0,9	0,8	1,7	2,7	0,9	10,3	1,6	7,5	5,0	22,3	17,1								
België/Lux.		-0,1		0,0	-4,9	0,5	0,2	-0,2	-4,9	-4,6	-13,3	-11,1								
Nederland	0,4	0,9	-1,4	5,2	-0,0	0,6	-4,9	-4,5	-25,4	-28,8	-25,6	-24,7								
B.R.D.	0,5	-8,6	-11,9	-27,6	-26,7	-12,3	-41,3	-3,5	-5,8	0,7	0,7	-4,1								
Italië	-2,6	-1,3	-1,1	-3,4	-5,8	-3,1	-12,9	-2,3	-7,7	-2,6	-4,8	-3,2								
Ver. Kon.	-203,4	-219,5	-181,0	-421,2	-558,4	-184,4	-1626,0	-215,6	-569,7	-184,6	-623,6	-253,8								
Denemarken	0,7	0,2	0,4	0,3	1,2	0,5	3,4	0,4	2,0	0,1	0,9	0,4								
Griekenland	-5,2	-2,8	-1,1	-1,9	-10,9	-2,3	-54,1	-11,6	-18,9	-13,3	-34,5	-19,0								
Portugal			-0,1																	
Spanje							-0,7	-0,1	-0,8	-0,2	-0,1	-0,5								
EG-12	-209,1	-230,2	-195,5	-446,9	-602,8	-199,5	-1725,9	-235,8	-623,7	-228,3	-678,0	-299,0								
niet-EG	-32,4	-6,9	-10,4	-22,5	-30,1	-30,9	-28,1	-14,5	-24,6	-14,3	-30,6	-33,1								
Wereld	-241,5	-237,1	-205,8	-469,4	-632,9	-230,4	-1753,9	-250,3	-648,3	-242,6	-708,6	-332,1								

Tabel B17 Netto-invoer uit herkomstland als % van het Deense binnenlandse kaasverbruik

Herkomst	'80	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'88	'89	'90	'91	binnenlands gem. verbruik in tonnen/jaar	'80-'82: 50.523	'84-'86: 48.414	'89-'91: 68.010	groeivoet (%)	'81-'85: -1,06	'85-'90: 7,03	'81-'90: 3,36
Frankrijk	1,8	1,4	2,7	2,5	4,0	3,4	4,8	6,9	4,9	4,6	4,9	6,6								
België/Lux.	-1,7	-1,7	-2,3	-6,3	-9,6	-9,1	-7,7	-7,3	-6,2	-3,6	-2,5	-4,5								
Nederland	-1,5	-2,9	-2,6	-1,6	-1,5	-0,1	0,5	-0,7	-2,1	-1,3	-2,2	-1,4								
B.R.D.	-57,1	-57,9	-70,3	-70,3	-68,9	-65,6	-58,2	-57,8	-48,9	-51,6	-44,5	-58,8								
Italië	-10,4	-13,1	-17,6	-20,4	-19,7	-23,2	-17,9	-15,7	-11,1	-9,9	-8,9	-11,0								
Ver. Kon.	-32,7	-38,9	-46,0	-36,1	-28,4	-22,4	-18,3	-18,2	-18,2	-14,1	-10,8	-15,4								
Ierland	-0,2	-0,1	-0,2	-0,1	-0,2	-0,3	-0,2	-0,2	-0,3	-0,0	-0,1	-0,1								
Griekenland	-14,4	-15,3	-17,3	-11,2	-11,5	-12,7	-15,8	-10,4	-7,9	-10,5	-8,4	-9,5								
Portugal	-0,0	-0,2	-0,5	-0,3	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4	-0,4	-0,3	-0,3	-0,5								
Spanje	-2,5	-2,1	-3,2	-3,0	-3,9	-3,8	-5,0	-4,2	-3,8	-4,2	-4,1	-5,9								
EG-12	-118,6	-130,9	-157,4	-146,7	-140,1	-134,2	-118,3	-107,9	-94,0	-91,0	-76,9	-100,5								
niet-EG	-183,5	-226,0	-306,2	-328,7	-419,2	-296,7	-266,9	-280,8	-244,4	-243,4	-200,3	-261,1								
Wereld	-302,1	-356,8	-463,6	-475,4	-559,3	-430,8	-385,2	-388,7	-338,4	-334,4	-277,1	-361,6								

Tabel B18 Netto-invoer uit herkomstland als % van het Griekse binnenlandse kaasverbruik

Herkomst	'80	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'88	'89	'90	'91	binnenlands gem. verbruik in tonnen/jaar
Frankrijk	NB	0,4	0,5	0,6	0,8	0,6	0,4	0,6	0,4	0,5	0,5	0,5	224.226
België/Lux.	NB	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	0,4	0,2	0,0	0,0	-0,0	0,3	229.863
Nederland	NB	3,0	4,2	3,8	3,3	4,0	4,0	3,8	3,2	4,2	5,7	6,7	251.416
B.R.D.	NB	4,0	4,8	4,0	4,5	6,8	6,8	5,7	4,1	3,7	4,0	3,1	
Italië	NB	0,3	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,0	-0,0	0,0	
Ver. Kon.	NB	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	-0,0	0,0	0,0	-0,1	
Ierland	NB	0,2	0,1	0,1	0,4	0,2	0,8	1,0	0,8	1,1	1,3	1,3	
Denemarken	NB	3,6	3,3	3,3	2,2	2,6	3,5	2,5	2,0	2,5	2,8	2,3	
Portugal	NB										-0,0	0,0	0,83
Spanje	NB	0,0						0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	1,81
EG-12	NB	11,6	13,2	10,9	11,6	14,7	15,9	13,9	10,5	12,2	14,4	14,1	
niet-EG	NB	0,6	0,3	-1,0	-1,0	-0,7	-1,0	-0,6	0,3	0,1	-0,7	0,2	
Wereld	NB	12,2	13,5	9,9	10,6	14,0	14,9	13,3	10,8	12,3	13,7	14,3	

Tabel B19 Netto-invoer uit herkomstland als % van het Portugese binnenlandse kaasverbruik

Herkomst	'80	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'88	'89	'90	'91	binnenlands gem. verbruik in tonnen/jaar
Frankrijk	NB	NB	NB	NB	NB	NB	0,3	0,2	0,2	0,2	0,5	1,0	51.265
België/Lux.	NB	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-0,0	-0,0	-0,0	0,2	0,4	58.527
Nederland	NB	NB	NB	NB	NB	NB	1,1	1,2	1,8	0,6	1,1	1,0	
B.R.D.	NB	NB	NB	NB	NB	NB	0,3	0,3	0,4	0,4	0,6	0,4	
Italië	NB	NB	NB	NB	NB	NB	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	
Ver. Kon.	NB	NB	NB	NB	NB	NB	0,5		0,0	0,0	0,0	0,0	
Ierland	NB	NB	NB	NB	NB	NB							
Denemarken	NB	NB	NB	NB	NB	NB	0,4	0,5	0,5	0,4	0,3	0,5	
Griekenland	NB	NB	NB	NB	NB	NB					0,0	-0,1	4,51
Spanje	NB	NB	NB	NB	NB	NB	0,0	0,1	-0,2	-0,7	0,3	0,4	
EG-12	NB	NB	NB	NB	NB	NB	2,7	2,4	2,8	1,0	3,2	3,7	
niet-EG	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-2,7	-2,2	-3,5	-1,3	-0,9	-1,1	
Wereld	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-0,1	0,2	-0,8	-0,3	2,3	2,6	



Tabel B20 Netto-invoer uit herkomstland als % van het Spaanse binnenlandse kaasverbruik

Herkomst	'80	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'88	'89	'90	'91
Frankrijk	NB	NB	NB	NB	NB	NB	1,9	1,7	1,9	1,6	1,6	2,7
België/Lux.	NB	NB	NB	NB	NB	NB	0,0	-0,1	-0,3	0,0	0,1	0,2
Nederland	NB	NB	NB	NB	NB	NB	2,3	3,4	2,9	4,8	5,9	7,2
B.R.D.	NB	NB	NB	NB	NB	NB	2,1	1,4	1,5	2,2	2,4	2,1
Italië	NB	NB	NB	NB	NB	NB	0,1	0,0	0,1	-0,1	0,1	0,2
Ver. Kon.	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-0,0	-0,0	0,0	-0,0	0,0	0,1
Ierland	NB	NB	NB	NB	NB	NB	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Denemarken	NB	NB	NB	NB	NB	NB	1,5	1,4	1,3	1,4	1,7	2,3
Griekenland	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-0,1	-0,0	-0,1	-0,1	-0,0	-0,1
Portugal	NB	NB	NB	NB	NB	NB	0,1	-0,0	0,1	0,2	-0,1	-0,1
EG-12	NB	NB	NB	NB	NB	NB	7,8	7,8	7,4	10,1	11,8	14,7
niet-EG	NB	NB	NB	NB	NB	NB	2,4	0,6	0,6	-0,2	-1,1	-1,9
Wereld	NB	NB	NB	NB	NB	NB	10,2	8,4	8,1	9,9	10,7	12,8

binnenlands  
gem. verbruik  
in tonnen/jaar  
'85-'88: 175.214  
'89-'91: 178.214

groeivoet (%)  
'87-'90: 0,57

Tabel B21 Netto-invoer uit herkomstland als % van het EG-12 binnenlandse kaasverbruik

Herkomst	'80	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87	'88	'89	'90	'91
Frankrijk	NB	NB	NB	NB	NB	NB	2,7	2,8	2,8	3,0	3,4	3,7
België/Lux.	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-1,4	-1,4	-1,2	-1,4	-1,4	-1,3
Nederland	NB	NB	NB	NB	NB	NB	6,5	6,5	6,2	6,1	6,3	6,5
B.R.D.	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-1,0	-1,3	-1,1	-1,4	-1,9	-2,7
Italië	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-5,3	-5,2	-4,9	-4,6	-4,4	-4,2
Ver. Kon.	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-3,1	-2,8	-3,6	-3,0	-3,4	-3,1
Ierland	NB	NB	NB	NB	NB	NB	1,4	1,1	1,4	1,1	1,3	1,1
Denemarken	NB	NB	NB	NB	NB	NB	1,5	1,4	1,2	1,3	1,3	1,3
Griekenland	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-0,9	-0,7	-0,5	-0,7	-0,7	-0,8
Portugal	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0
Spanje	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-0,3	-0,3	-0,3	-0,4	-0,5	-0,5
EG-12	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-6,3	-7,1	-6,6	-7,1	-7,1	-7,9
niet-EG	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-6,3	-7,1	-6,6	-7,1	-7,1	-7,9
Wereld	NB	NB	NB	NB	NB	NB	-6,3	-7,1	-6,6	-7,1	-7,1	-7,9

binnenlands  
gem. verbruik  
in tonnen/jaar  
'86-'88: 4.368.097  
'89-'91: 4.703.792

groeivoet (%)  
'87-'90: 2,50

